

XVII. évfolyam, II. szám
2020. július

LASSI LAURE

A Magyar Tolkien Társaság
Hivatalos kiadványa

TOLKIEN NAP 2020

BEKÖSZÖNŐ

Az idei év mindenki számára rendhagyó: a bezártság miatt azt gondolhatnánk, ezen a tavaszon több idő volt újságot írni, mint eseményekre járni. Mégis enyhe csúszással jelenik meg most ez a júniusra tervezett szám, beszámolókból viszont nincs hiány – és mivel 2019 decemberénél vesszük fel a fonalat, még a tavalyi karácsonyról is olvashattok a nyárvégi napsütésben.

A *Lassi Laurië* egyik állandó eleme, a Tanulmányok lát- szólag hiányzik most: valójában azonban ott is jó helyen lenne a magyar tengwar írásmódok vitatott pontjainak átte- kintése, amely mégis egy új rovatot kapott, Nyelvész címmel. A jövőben itt nem feltétlenül csak a tanulmányok közé sorol- ható tartalmakat szeretnénk közzétenni, hanem bármilyen, a Tolkien által alkotott nyelvekkel és írásokkal kapcsolatos cikket.

Külön alkalmi rovatot szentelünk az idén januárban el- hunyt Christopher Tolkien emlékének. Az apja hagyatéká- val végzett elképesztő munka mellett kicsit szeretünk volna utánajárni saját tudományos munkásságának is, illetve bepil- lantást adni abba, milyen embernek látták azok, akiknek volt lehetőségük találkozni (vagy faxot váltani) vele.

Kicsit átalakul a Talányok rovat – inentől csak minden második számban találkozhattok nyereményjátékkal. Kíná- lunk azonban másfajta kihívásokat: ebben a számban például mese- és novellairó pályázatot hirdetünk! A részleteket a 32. oldalon, illetve a Tolkien.hu portálon olvashatjátok.

Még két dolgot szeretnénk a figyelmetekbe ajánlani a következő oldalak tartalmán túl: az egyik, hogy elindítottuk a *Lassi Laurië* saját Facebook-oldalát, a másik, hogy megint szeretnénk kérdőíves formában megérdeklődni, hogy tet- szik mostanában a kiadvány, illetve mit vártok tőle a jövőben.

Jó olvasást, jó szórakozást!

Szonja & Metaflora

TARTALOM

SUMMARY	2
KRÓNIKA	
2019. december – 2020. május	3
BESZÁMOLÓK	
MTT karácsony	4
Tolkien Nap: A nagy mítoszteremtő	5
Slavic Madness Farsangi Bál	6
Tolkien Levelező Verseny	7
Orthel – Tolkien Live	8
És a Kószák mentek, amíg mehettek	10
Kék-krónika 1.: Hétepcsétes túra	11
A Tolkien-olvasás napja online	13
INTERJÚ	
Gandalf fel-alá járkál, Bilbó keletre megy	14
A Tolkien család kutatója	17
NYELVÉSZ	
TengWar: a magyar módok kérdései	19
TALÁNYOK	26
AJÁNLO	
Középfölde szimfóniái	27
Egy hobbit meséje Pär Lindh és Björn Johansson lantjából	28
An Atlas of Tolkien: Mi a gond vele?	29
Extra Sci-fi	30
Mr. Sam – Soaring in the wind	31
IRODALOM	
A rohírok rohama	32
A Kikötőben maradtunk	33
MEGEMLEKEZÉS	
Egy fiúról – Christopher John Reuel Tolkien	34
Christopher Tolkien tudományos munkássága	35
Középfölde utolsó lakója	36

Lassi Laurië – A Magyar Tolkien Társaság hivatalos kiadványa □ Magyar Tolkien Társaság © 2020
Székhely: 1203 Budapest, Török Flóris u. 19. □ **Felelős kiadó:** Füzessy Tamás, Kutassy Zsófia, Mikesy Anna
Szerkesztőség: lassi.szerkesztoseg@tolkien.hu □ **Rendelés:** lassi.rendeles@tolkien.hu

Főszerkesztők: Orthmayr Flóra, Selmeczi Szonja

Szerkesztőség: Bartók Nagy Tamás (Toma), Forgács Máté (Hirannor), Hernádi Janka (Hirfael), Karakas Dániel, Kiss Kincső (Thilanna), Simon Csaba Péter (fqgdk), Tóth-Palásthy Luca (Laerthel)

Lektor: Barna Bálint (Gandalf) □ **Tördelő:** Selmeczi Szonja (Níniel-Nienor)

Grafikai tervezés: Szerján Krisztina, Hernádi Janka □ **Tengwar font:** Tengwar Parmaite by Måns Björkman

Címlapkép: Szűcs Luca (Weeroo Design) □ **Borítók:** Tolkien Nap: Kostyál Zsigmond (Sú), [jobb fent:] Kálmán Dániel (Ben) • Orthel: Szalay Zsófia Diana (Szozsi) • Illuin [Művészeti Pályázat I. helyezett]: Gerényi Attila (Alentharr)

Nyomta: Raszter Nyomda • HU ISSN 1589-6315 (nyomtatott) • HU ISSN 2560-1598 (online)

CONTENTS & EDITORS' LETTER 1

WHAT'S ON-TIMELINE 3

A quick overview of Hungarian Tolkien Society events from December to May, also some international news and the announcement of the Hungarian publication of *The Shaping of Middle-earth*.

WHAT'S ON-STORIES 4

Although it looks like we had a period of cancelled events, we have a lot of stories to tell: about the Tolkien Day and the "Slavic Madness" Carnival Ball in February, the Tolkien Mailing Competition, a live RPG in early March with a story after the Nirnaeth Arnoediad, the hikes of the RangerCommando and, finally, the Hungarian and the international Online Tolkien Reading Day events.

INTERVIEW

Gandalf Strolls Aimlessly, Bilbo Goes East 14

Back in 1997, Róbert Olessák wrote an "interactive fiction" (text-based adventure game) from *The Hobbit* and submitted it as his B.Sc. thesis at a college of informatics. While influenced by the official Melbourne House game, his version allows players to control not only Bilbo and Thorin, but also the other twelve dwarves—and all that in Hungarian, which is much more difficult for an automatic interpreter.

The Researcher of Tolkien Ancestry 17

Today Ryszard Derdziński (Galadhorn) is perhaps best known for his Tolkien Ancestry project, but we also asked him about much else: his linguistic projects from the Prussian pages of *The Hobbit* to his webpage for Elvish languages; the Elendili forum, the Tolkien Trips and several further activities of the Polish Tolkienites.

LANGUAGES & LETTERS

TengWar: Conflicts around the Hungarian Modes 19

Like most languages, Hungarian has its own Tengwar modes, too. Two of such modes are quite well known in our Society: this paper by Flóra Orthmayr (Metaflora) and Tamás Bartók-Nagy (Toma) analyses the choices made by the designers of these modes, in particular concerning the consonants /ts/ and /dz/, and vowels /y/ and /ø/.

RIDDLES 26

Here we start with a story told by a young hobbit in the Prancing Pony—full of mistakes to be found. To solve the second riddle you do not need to know Hungarian, only a little of the Elvish languages and you can guess the names defined by pictograms. The third task mostly relies on the original terminology as well: pair the names recognised from the letters mixed together.

REVIEWS 27

This section starts with music: Máté Forgács (Hirannor) persuasively recommends the *Return to Middle Earth* symphony by Johan de Meij, Kornél Nagy does the same for the progressive rock album *Bilbo* composed by Pär Lindh and Björn Johansson. Szonja Selmeczi tells about her first experience of David Day: *An Atlas of Tolkien*. Csaba Péter Simon (fqgdk) introduces the **Extra Credits YouTube channel** and their Tolkien-related videos and Ágnes Muhi (Sakura) invites us to a cozy hobbitish café called Mr. Sam in Taiwan.

LITERATURE 32

These two poems were awarded the first and third prizes of the Art Competition on the Tolkien Day. One tells about the charge of the Rohirrim on Pelennor Fields, the other about the sad events in Alqualondë.

IN MEMORIAM 34

This special section is devoted to the memory of Christopher John Reuel Tolkien.

2019. DECEMBER – 2020. MÁJUS

Írta: Kiss Kincsó (Thilanna)

A lapszámunk által lefedett időszak elején a megszokottak szerint zajlott az élet. 2019. december 22-én az MTT **karacsonyi** összejövetele a vártnál jóval nagyobb érdeklődésre tartott számot, mintegy hetvenen ünnepeltünk a Grand Guri Serházban. 2020. január 3-án az elmaradhatatlan koccintás a **Professzor születésnapján** szintén sokakat vonzott, a nemzetközi este 9 órás időpont mellett este 7-kor és 11-kor is koccintottak az aktuálisan jelenlévők.

2020. január 16-án elhunyt Christopher Tolkien, róla önálló rovatban is megemlékezünk.

Sokévi hagyományt megtörve a **Tolkien Nap** nem január elején, hanem 2020. február 1-jén került megrendezésre az Alternatív Közgazdasági Gimnáziumban, az előadások mellett egy Tolkien életét bemutató kiállítással és két szabadulószobával. A rendezvényhez kapcsolódóan lezajlott egy Művészeti Pályázat is, erre érkezett alkotások láthatók a külső borítóoldalakon is.

Nem maradhatott el a **Farsangi Bál** sem, 2020. február 22-én az Oktogon Tánccentrumban gyűltünk össze egy kis „szláv örületre”. **Mathom-díjat** idén Fehér Viktória (Elbereth), **Csavardí(j)at** dr. Váczi Csilla (Stara), Kriston Ágnes (Lindórie) és Deák Adrienn (Pillangó) kapott. A Társaság Elnöksége **Díszoklevéllel** honorálta Sebestyén György és Pék Ágnes a Tolkien Táborok szervezése során nyújtott szerteágazó, sokéves segítségét.

Február 27-én elindult az új Heren Nolmion Endóreo – Középfölde Kutatók Rendje beszélgetéssorozat, az első alkalommal a *Művészet, varázslat, másodteremtés?* témát járták körül a résztvevők.

2020. március 6–8. között Beleriandba, a Sirion vidékére képzelhették magukat az **Orthel** élő szerepjáték résztvevői Kismaroson, hogy a Nirnaeth Arneodiad után közösen találják meg a túlélés módját.

Nem maradt tétlen természetesen a **KózaKommandó** sem: januárban és februárban a budai hegyekben, a Kevélyek-alján és Pilisszántó környékén jártak, március elején a Vörös-kőváron. Ezen kívül egy új, nagy kihívásba is belekezdett egy kisebb csapat: a „Másfélmillió lépés Beleriandban” becenevű projekt keretében az Országos Kéktúra útvonalát tervezik végigjárni keletről nyugatra, ennek első fejezeteként március 12–15. közt – éppen a korlátozások életbe lépése előtt – egy többnapos túrát tettek az Országos Kéktúra zemp-léni szakaszán, és ősszel folytatni remélik a sorozatot. (Az egyes túrákhoz a szálláshelyek elérhetősége függvényében akár alkalmanként is lehet csatlakozni, nem feltétlenül szükséges az egész Kéktúra teljesítésére elköteleződni.)

A koronavírus-járvány miatti korlátozások ugyan megakadályozták a szokásos élő rendezvényeinket, de nem maradtunk tolkien programok nélkül az online térben sem. Március 25-én – ahogy sok más országban is – online szerveztük meg a **Tolkien-olvasás napja** alkalmából tartott felolvasást. 2020. április 22-től szerdánként elindult a **Tolkien Akadémia**, Füzessy Tamás előadásorozata, amely az egyetemi Tolkien Kurzus témáira alapoz, de el is tér attól. A mintegy hatvan perces előadásokat további egy-egy óra beszélgetés követi a Teams videóchat funkciójával. (Az előadások utólag is megtekinthetők online az **MTT Facebook-oldalán**.) Április 30-án a Beltaine is virtuálisan, képmegosztós nosztalgiával zajlott.

Április és május utolsó csütörtökjein a **Középfölde Kutatók Rendje** beszélgetései is lelkes közönséggel zajlottak le online a Discord platformon csak hanggal, videó nélkül, aktív írásbeli beszélgetéssel kiegészítve. A témák ezúttal *Nők a tolkien mitológiában* és *Átkok, eskük, jóslatok* voltak. Május három péntekén pedig *A Gyűrűk Ura* otthoni újranézésére és közös online nosztalgiázásra biztattuk a filmek kedvelőit.

Még a kijárási korlátozások alatt, de a kiscsoportos sporttevékenységekre vonatkozó enyhítések következtében néhány lelkes kóza újra útra kelt május majd’ minden hétvégéjén Budán, illetve a Pilisben. A korlátozások feloldását követően május 29-én pedig az idei első Remete-barlangi éjszakázásra is sor kerülhetett.

A koronavírus-járvány sok külföldi társaság eseményeit is az online térbe szorította, vagy elhalasztásra ítélte. Előbbinek köszönhetően számunkra is elérhetővé vált például a Tolkien Society éves díszelőadása az interneten, vagy éppen Andy Serkis **Hobbitathlonja** (a teljes *A hobbit* felolvasása) május 8-án. A körülményekre való tekintettel sajnos az Amazon sorozatának forgatása is bizonytalan időre leállt.

A Középfölde által inspirált játékok iránt érdeklődőknek fontos hír lehet az elmúlt időszakból, hogy a Cubicle7 elvesztette a *The One Ring* és az *Adventures in Middle-earth* szerepjátékok jogait, ugyanakkor a Sophisticated Games és Francesco Nepitello a Fria Ligan (Free League) nevű kiadóval állapodott meg a *The One Ring* második kiadásának elkészítéséről.

Június elején jelenik meg a **Középfölde Históriaja** régen várt negyedik kötete (a *Középfölde formálása*) magyar fordítása, valamint John Garth új könyve angolul *The Worlds of J.R.R. Tolkien: The Places that Inspired Middle-earth* címmel.

MTT KARÁCSONY

2019. december 21.

Írta: Karakas Dániel

Iskolás éveim alatt sosem szerettem az osztálykarácsonyokat. Mindig kötelességnek éreztem őket, kellemetlen bájolgásnak, az ünnepséget pedig – mint a legtöbb iskolás rendezvényt – egy nagy púpnak a hátamon. Éppen ezért, bár már egy jó ideje MTT-s lelkületűnek tartom magam, kicsit viszolyogva indultam a 2019-es MTT karácsonyra.

A rendezvénynek otthont adó Grand Guri Serház barátságos hely, és azonnal megragadott. Akkor jártam ott először, de azóta mind MTT-s barátokkal, mind „civilekkel” szívesen visszajárok. Odaérve azonnal az alagsorba

Fotó: Kiss Tünde

vezetett utam, ahol feldíszített karácsonyfa, hangulathoz illő zene, sőt, névre szóló mézes sütemény várt rám. Egyéb sütemény és forralt bor is volt terítéken a többi ünneplő és a szervezők jóvoltából, míg odafönt a pultnál más, ugyancsak az ünnepnek megfelelő italokat lehetett szerezni, köztük karácsonyi sörkülönlegességeket.

Ahogy gyűltek az emberek, egyre jobb lett a hangulatom is, bár egy idő után kezdtünk nagyon sokan lenni, jóval többen, mint ahányan a kis föld alatti helyiségben kényelmesen el tudtak férni. Talán az is jelzi, hogy jó barátok között voltam, hogy a tömeg ellenére sem éreztem nyomasztónak a zsúfoltságot.

A szervezők azért arra is gondoltak, hogy ne egy átlagos találkozó legyen ez, hanem mégiscsak kapcsolódjon az ünnephez, ezért egyfelől volt mese, amit mindenki csillogó szemmel hallgatott – nem *A kis gyufaárus lány*, amiért nagyon hálás voltam –, és volt spontán szerveződött társulat által bemutatott pásztorjáték gyanús angyalokkal és egyéb érdekességekkel. A szerepeket véletlenszerűen osztották ki az érdeklődőknek és a lézengőknek egyaránt, nehogy bárki kimaradjon, és ez meg is hozta a dramaturgiai hatást. Miután így mindenki ez évben is képbe kerülhetett a betlehemi történettel eme sajátos feldolgozása által, következett az ajándékozás.

Ebben én nem vettem részt, ugyancsak régi iskolás berögzülések miatt, de a többiek láthatóan élvezték a dolgot.

Sok volt a nevetés, a meglepődés és az ölelkezés, ahogy annak egy ilyen ajándékozás során lennie kell. A tömeg miatt talán egy kicsit nehézkes volt megtalálni mindenkinek a neki szánt meglepetést, de végül egyik ajándékozó sem maradt kicsomagolni való nélkül. Az ajándékok megválasztásánál a szervezők részéről kérés volt, hogy ha lehet, mindenki személyre szóló, saját kézzel készített apróságokat adjon a másoknak, ezzel is bensőségebbé téve az egészet, és megtartva azt a szellemiséget, ami értelmet ad az ajándékozásnak. Kézzel készített díszek kerültek a karácsonyfára is.

Ezután következett az általános egymásnak örülés. Itt már nem volt „kötött” program: lehetett beszélgetni, sütni, egy kis levegőt szívni, vagy éppen az új, ezen az alkalmon debütáló MTT-s társasjátékot kipróbálni. Külön jó volt, hogy a rendezvény nagyobbra sikeredett, mint számítottam rá, és sok olyan barát is eljött rá az ország távolabbi szegleteiből, akikkel az évben csak ritkábban találkoztam egyébként. Székből egy kicsit kevés volt a résztvevők számához képest, de mindenki összehúzta magát, így aki le akart ülni, annak mindig jutott legalább egy széles karfa valaki oldalán.

Az estét filmnézés koronázta meg. A film előzetes Facebook-szavazás alapján lett kiválasztva. Itt a társaság két részre szakadt: egyesek elmentek kivetítőn filmet nézni az egyik sarokba, míg mások tüntetőleg a másik sarokba ültek, hogy egyértelműen ne a filmet nézzék, csak hogy utána többek között mégis a filmet nézzék különböző tükrökön keresztül, és kibeszélgék azt egymás között.

Az est végeztével MTT-s szokás szerint azok, akik ott ragadtak, igyekeztek segíteni a szervezőknek a rendrakásban, majd – sokan abban az évben utoljára – búcsút vettünk egymástól, és a hideg téli éjszakában hazaindultunk, hogy ki-ki saját családjához megtérve folytassa a léleekben már valóban megkezdett karácsonyozást.

Fotó: Kiss Tünde

TOLKIEN NAP: A NAGY MÍTOSZTEREMTŐ

2020. február 1.

Írta: Juhász Brigitta

Az egész négy éve kezdődött: a Facebookon megláttam, hogy van egy esemény, ami Tolkienről szól. (Habár igazából úgy kezdődött, hogy elolvastam *A Gyűrűk Urát* és *A babót*.) Sokszor terveztem, hogy elmegyek az eseményre, de végül csak 2018-ban sikerült ott lennem, azóta viszont sosem hagyom ki. Van két kislányom, akiket már szintén megfertőztem a tolkien világgal, úgyhogy minden évben velük megyek, és imádjuk.

Hogy miért? Mert mindig szuper kedves, segítőkész és nyíltszívű emberekkel találkozunk. És ez csak egy a sok jó dolog közül. Mesélek az idei élményeinkről, hiszen ez nem volt olyan régen, még frissek az emlékek.

A megszokotthoz képest kicsit később, február elsején tartották az idei Tolkien Napot. Általában a Tolkien születésnapjához legközelebbi hétfőjére szervezik meg, ami január 3. Sajnos most csak ketten tudtunk menni a nagyobbik lányommal, a kisebbik az esemény napján belázasodott, pedig szegény nagyon készült a tünde hajfonásra. Így hát ketten indultunk el Mirussal. Leszálltunk a 9-es busz Raktár utcai megállójában, és már onnan láttuk a témának megfelelően kidekorált AKG-t, a Tolkien Nap helyszínét. A kapun beérve átvettük az előre megvásárolt belépőjegyeinket. Mint minden évben, most is vettem hozzá büféjegyeket, mivel a többórás ottlét alatt esélyes, hogy megéhezünk.

A ruhatár idén máshol kapott helyet, de talán jobb is volt így, mert a terem, ahol korábban volt, hasznosabb funkciót tudott betölteni. Miután nekivetköztünk, célirányosan elindultunk a shopba a korábban megrendelt termékekért. Minden évben elő lehet rendelni tolkien témájú pólókat, pulcsikat, tornazsákokat és szatyrokat, az egyéb relikviák mellett. Persze a helyszínen is kellett venni pár apróságot a lányoknak, az otthon maradt kisbetegnek is. Magamnak pólót és pulcsit szereztem be, amiket azóta már fel is avattam.

Mivel én gyerekekkel megyek, ezért egyelőre esélytelen, hogy bármilyen előadásba belehallgassak, viszont van egy csomó olyan program, amin közösen is részt tudunk venni. Ilyen például a szabadulószoba. Irtó nagy mázlink volt, mert nem regisztráltunk előre egyikbe sem, mert nem tudtam előre, hogy mikor érünk oda. Viszont pont volt két ember, akik nem jöttek el Fëanor

kincsházába, így mi ugrottunk be helyettük. Nekem ez volt idén a kedvencem, nagyon tetszett, és persze tök ügyesek is voltunk, hamar megfejtettük a feladványt. Mira nagyon nagy segítség volt annak ellenére, hogy ő volt az egyetlen gyerek a csapatban. Nagyon jó hangulatú volt a szoba, belecsöppentünk Tolkien varázslatos fantázia-világába. A hangulat mellett a rejtvények is szuperek voltak, úgyhogy mindenkinek tudom ajánlani, aki szereti az ilyesmit. A másik szoba, a Menekülés Moriából állítólag félelmetes volt. Sajnos azt nem tudtuk kipróbálni, de legalább marad valami jövőre is.

A másik nagy kedvenc a tünde hajfonás volt. Szerencsére nem volt nagy sor, mikor odaértünk, így Mira nyugodtan tudott választani, és természetesen csodaszép Arwen-hajfonata lett.

A társasjátékozást is kipróbáltuk, az is nagyon mókás volt. A címére már nem emlékszem, de egy hobbitot kellett megetetni benne, úgyhogy eléggé autentikus volt.

Fotó: Kostyál Zsigmond (Sú)

Nem is olyan könnyű a játék, mert folyamatosan változtatni kellett a korongok helyzetét, és mivel ez egy memóriajáték, hiába jegyeztük meg, mi hol van az elején, az állandó változtatás miatt a végére teljesen összekavarodtunk. Mindenesetre mi jót mulattunk.

Meglátogattuk a büfét is. Én nagyon bírom, hogy házi készítésű ételeket kínálnak, és a kávé is mindig szuper. Mirának nyilván a csokis süti volt a kedvence.

A kiállított tárgyakat, képeket is megnéztük. Nagyon tetszett a Tolkien életéről szóló szekció. Fotókkal volt illusztrálva, és érdekes információkat tudtam meg, ugyanakkor nem volt túl sok, így még gyerekekkel is végig tudtam böngészni. Mivel én nem igazán olvastam még utána Tolkien életének, ezért nekem ez egy nagyon izgalmas része volt a napnak.

Amit a kisgyerekekkel érkezőknek ajánlok, az a gyerekszoba. Mindig van ott pár kedves segítő, akik játszanak, foglalkoznak a gyerekekkel. Vannak tematikus színezők és rejtvények, apróságoknak való játékok és társasjáték is. Szerintem ez egy nagyon szuper dolog, mert igény mindig van rá.

A nap végére azért elfáradtunk rendesen, a délutáni órákban mentünk haza. Nagyon jól éreztük magunkat, és ismét kellemes élményekkel, emlékekkel távoztunk.

SLAVIC MADNESS FARSANGI BÁL

2020. február 22.

Írta: Feró Zsófia

Különleges emlékként marad meg bennem az idei farsang: egyrészt ez volt az első MTT-s rendezvény, amelyet szervezőként is megéltem, másrészt az utolsó, amelyen részt vettem, mielőtt a járvány haza száműzött volna.

Mikor megtudtam, mi lesz az idei téma, egyszeriben úgy éreztem, hogy talán volt valami értelme szlavisztika szakon diplomát szerezni. Felidézve a szlávok kocsmázásokat, kvaszkóstolást, közös pierogi főzést, nosztalgiába merülve kezdtem inspirálódni. Nagy sajnálatomra, ahogy az a pánszláv témájú eseményeknél oly gyakran lenni szokott, most is az oroszok domináltak, de azért megragadtam a lehetőséget egy-két üveg Żubrówka megvásárlására.

Fotó: Kiss Tünde

Egyértelműen nem csak nekem sikerült megfelelő mértékben ráhangolódnom az eseményre: akadt ott minden a méltóságteljes dámáktól kezdve a cári katonatiszteként át a bevérzett szemű gopnyik suhancokig, az egész egy gyönyörűen egységes szláv atmoszférában egyesült, amelyet sok-sok apró részlet koronázott meg, mint a panelház fölötti vörös csillag, a tökélyre fejlesztett squattechnika vagy Trockij elvtárs bajsza. Épp ennyire egységesen különfélék voltak a nyitótánc párjai is, akiknek előadását irigy mosollyal az arcomon néztem végig (irigységemet később enyhítette, hogy a bál alatt is volt lehetőség vidám orosz táncokat tanulni).

A bulit megelőző díjátadó összes díjazottjának szívből gratulálok, bár tapssal ezt akkor nem tudtam kifejezni,

hiszen épp finomságokat kotyvasztottam a büfében a csapatvetélkedő résztvevőinek. Szintén az ő kedvükért kerestem elő napokkal korábban egyetemi óráim pár fiók mélyén porosodó maradványát, hogy minél izgibb kvízt kaphassanak. Műveltsé-

Fotó: Nagy Tamás (Beren)

gükön túl persze kreativitásukról is számot kellett adniuk. Ezt ők meg is tették, bár be kell vallanom, hogy szlávos tanulmányok ide vagy oda, akadt egy-két egyébként nagyon fantáziadús utalás, amelyet generációs különbségek miatt nem értettem meg. Bocsánatot kérnék ezért, de objektívást senki sem várt tőlem a pontozásnál.

Az este hátralevő részét a teljes fesztelenség jellemezte. Tényleg mindenki elengedhette magát, már amennyire elengedheti magát az ember, miközben tudja, hogy az, akivel két perce még kedélyesen csevegett, talán besúgó, és éppen jelentést tesz róla. Barátságoknak azért remélhetőleg nem vetettek véget az ideológiai különbségek. A tánc és féktelen multság mellett nosztalgiázni is lehetett néhány klasszikus és néhány modernebb, de mégis a múltba repítő társasjátékkal is (avagy hogyan bosszuld meg, ha valaki a sorban eléd vágva elhappolja előled azt a bizonyos árucikket, amelyre már három kör óta fáj a fogad).

Köszönöm minden szervezőnek és résztvevőnek, hogy ez az este megtörtént, és hogy én is átélhettem, mert csak szép emlékeim maradtak róla. És köszönöm a zsíros kenyeret is, talán az melengette meg leginkább a szívemet aznap.

Ui.: Remélem, ízlett a kompót.

Kép: Pálfi Bocó (Tindóme) [TLV 2019/2020]

TOLKIEN JEVELEZŐ VERSENY

2019/2020

Írta: Pálfi Bocó (Tindómé)

A Tolkien Levelező Verseny azon kevés (nem fizika) verseny egyike, amelyen azonnal részt akartam venni, amint tudomást szereztem a létezéséről, így amint lehetett, jelentkeztem a 2019/2020-as tanévi megmérettetés nolda kategóriájába az MTT honlapján. Hat hónappal és öt fordulóval később továbbra is úgy gondolom, bőven megérte.

A TLV-n havonta egy feladatsort kapunk, aminek elkészítésére az egész hónap a rendelkezésünkre áll – bár, azt hiszem, nem túlzás azt mondani, hogy a kiküldött feladatsorok nagy része a forduló utolsó hetében íródik meg. Vagyis ez az én esetemben szinte mindig így történt.

A TLV minden fordulója többféle feladatból áll – és ezek nehézsége a feladatsoron belül is változó. A kereszt-rejtvények, kvízkérdések vagy a meghatározás alapján megfejtendő kérdések között gyakran találni olyan hálás darabokat, amikre az ember rögtön tudja a választ, hogy aztán meglegedetten dőljön hátra. Persze vannak rágósabb példányok is, amikhez már igencsak elkél az A. füg-gelék és a névmutató.

A verseny szervezői gyakran törekszenek arra – nagyon helyesen –, hogy tanulnod is kelljen valami újat a feladatok megoldása folyamán. Minden feladatsorban találni egy-két nagyon nehéz kérdést, amikre csak hosszas kutakodás után találni választ, jó esetben – ám akkor azt egyszer és mindenkorra megjegyzi a szerencsétlenül járt versenyző, ha máskor nem is, hát majd, amikor megkapja a megoldást. Így például, azt hiszem, én sem fogom még jó ideig elfelejteni, hogy kicsoda Scatha, kit ölt meg, ki győzte le, és kihez kerültek a kincsei. Továbbá bele lehet ütközni azokba a feladatokba is, amelyek megoldásához a három legjobban ismert tolkien írásrendszer egyikének ismeretére van szükség – és ha már itt tart az egyszeri ember, hát meg is tanulja a tengwart, a saratit és a cirthet.

A verseny egyik nagy előnye, hogy nemcsak újabb tolkien darabkákat ismersz meg, hanem az addig megismerteket sem felejtéd el – a TLV mellett ugyanis semmi esélyed sincsen arra, hogy ne vedd a kezébe Tolkien köteteit. Sok szövegismeretre épülő feladat van, és hát, ha nem ismered fel rögtön emlékezetből (vagy maximum két perc gondolkodás után) azt a szövegdarabot, ami a Google fordítóval sokszor lefordított „Kényelmesen állva és sokkal inkább naplemente a naptól a durini Keyhole táncnál” mondat tolkien eredeti-je, akkor bizony elő kell venni a könyvet és keresni kell

– és ebből igen gyakran lesz *A hobbit*, *A Gyűrűk Ura*, *Húrin gyermekei*, vagy éppen *A szilmarilok* kellemes, estig tartó olvasgatása. És vannak olyan huncut feladatok is, ahol kimondottan az a cél, hogy ismeretlenebb tolkien szövegeket olvassunk – így történt ez például a *Karácsonyi levelek* esetében.

A kedvenceim természetesen a kreatív feladatok voltak. Fordulónként egy ilyen, nagyobb lélegzetvételező alkotói (vagy kutatói) munkát kaptunk, az arnori és gondori koronaékszerek leírásától a hobbit történelmi dalíráson keresztül Vairë szötteiseinek megjelenítéséig terjedő skálán. Kissé paradoxnak hangozhat, de amiért igazán szerettem ezeket a feladatokat, az a kötöttségük volt. Persze általában lehetett választani négy-öt téma közül, amit meg kellett jeleníteni valamilyen formában, ám maga a forma igencsak meg volt adva. Ez a módszer nagy teret hagy az igényes alkotói munkának: nekem sok új ötletet és ihletet adott, és olyan stílusokat mer-tem kipróbálni, amiket addig még soha. Csak hogy egy példát is említsek, emberemlékezet óta először akvarellhez nyúltam, pedig elkötelezett olajfesték-használó vagyok, és rá kellett jönnöm, hogy igazából egészen jó dolgokat ki lehet belőle hozni. Az akvarellhez hasonlóan hosszú ideje idegenkedtem a versírástól is, ám egy hobbit történelemlecke író feladat kedvéért adtam neki egy esélyt – és szerintem egészen vállalhatóra sikeredett.

Azt hiszem, látszik, hogy nekem bejött a TLV. Persze meg tudom érteni azokat is, akiknek a tolkien levelezőverseny nem a műfaja – hiszen mégiscsak egy versenyről van szó. Ám ha valakit szórakoztat *A Gyűrűk Ura* lapozgatása a Beregond által az éléskertben üdvözölt ember neve után kutatva, örömmel veti bele magát a tolkien mitológia újabb és újabb darabkáinak megismerésébe, régi vágya a tengwar, a sarati vagy éppen az Angerthas Daeron írásrendszerek elsajátítása, szeret mélyen belemerülni a kötöttebb témájú alkotói munkákba, és kellemes meglepéssel dől hátra, amikor végre sikerül rábukkannia az egyetlen név szerint említett szobrászkodó hölgyre a tolkien mitológiában – és persze be tudja zsúfolni azt a havi cirka öt-hat óra TLV-zést a három bevásárlás, a kertészkedés, a matek (vagy magyar) fakultáció és a tömegközlekedés (vagy éppen minden más havi elfoglaltság) közé, akkor, azt hiszem, nyugodt szívvel tudom ajánlani a Tolkien Levelező Versenyt.

ORTHEL – TOLKIEN LIVE

2020. március 6–8.

Írta: Kriston Ági (Lindórie)

Március első hétvégéjén rendezték meg a Magyar Tolkien Társaság Orthel című élő szerepjátékát, ahol egy hétvégére az Nirnaeth Arnoediad utáni zűrzavar népeinek bőrébe bújhattunk. Tündék, emberek és törpök gyűltek össze Beleriand mélyén egy rejtkehelyen, amit csak Orthelnek neveztek: „tető” a fejük felett.

Még sose vettem részt élő szerepjátékon, de az első kor történetei nagyon különleges helyet foglalnak el a szívemben, úgyhogy jelentkeztem erre a rendezvényre.

Az indulás napján kissé késve, kissé ázva a szemerkélő esőben elindultam a Nyugati pályaudvarra, ahol a játékosok már nagyban gyülekeztek. Ha nem ismertem volna senkit, akkor is nehéz lett volna eltéveszteni a társaságot: a táskákból plüsskardok, pajzsok, köpenyek, szakáll, sisakok kandikáltak ki. A szállás a Kismaros-Börzsönyligeti Gyermek és Ifjúsági Táborban volt, ez egy csendes kis kőház a falu határában, nagy udvarral, a közvetlen szomszédságában egy patakkal. A lepakolás, közös üdvözlés (és kávé) után egy workshop következett frakciók szerinti 5-6 fős csoportokban. Ez csak még ráhangolódás volt, úgyhogy Beleriand-kompatibilis vicceket kellett gyártanunk. Csudálatos eredmények születtek.

Másnap reggel szintén workshoppal indítottuk a napot, itt improvizációval, játéktechnikával, helyes gyakorlófegyver-használattal készültünk a történetre, majd népenként leültünk közös identitást alkotni.

Maga a történet délután kezdődött, egy nagyon ütős jelenettel, a Körrel. Ez volt egyébként vasárnap délig az utolsó olyan pillanat, amikor egyszerre jelen volt az összes játékos, mert amint megszületett és végrehajtatott az

ítélet, szétszéledtünk, hogy mindenki a saját történet-szálat formálhassa, és a karakterének útjait járja. Gyógyítóként hamar bekerültem az események sodrásába, és a többi játékos sorsáról az orthelbeli pletykahálózat útján eléggé hamar értesültem az Ispotályban ülve is. Volt, akit Morgoth követe keresett meg; volt, akit megsebesítettek; volt, aki a múltja elől menekült; volt, aki a családja elől; voltak, akik a törzsük vezérét keresték; mások meg a tolvajt, aki ellopott tőlük valami értékeset. A szervezők zseniálisan oldották meg, hogy 30 ember/tünde/törp egyéni sorsa hogy fonódjon össze, és estére már ott tartottunk, hogy a társaság felének közösen dolga van az erdőben – a másik, kisebb létszámú, és kevésbé harcos fele meg kételkedve áll őrt Orthelen belül, és várja a támadást.

Az utolsó nap reggelén mindenki a történetének minél gyorsabb és minél hatásosabb lezárásába kezdett. Ekkor tartott megint egy Kör, amin eldőlt, hogy új menedéket keresünk. Erre természetesen mindenki a saját karaktere vérmérséklete szerint reagálhatott, és ennek köszönhetően az utolsó óra heroikus és tragikus események kavalkádjában telt. Én csak kapkodtam a fejem, itt egy átok, ott egy párbaj, sebesült ellátása, karakter elsíratása (vagy mégse?), közben megvakítás, ellenség felbukkanása miatt gyors indulás Orthelből, és hirtelen vége.

Az egyik pillanatban még teljes átéléssel játszottuk Középfölde népeit, a következő pillanatban pedig kissé megszeppent emberekként sorjázunk ebédelni és átöltözni. Meglehetősen intenzív élmény volt a hétvége, amíg a forgalmas út melletti ház helyett Beleriand erdősegeiben érezhettük magunkat.

Írta: Karakas Dávid

Nagyon sokáig gondolkodtam, hogy jelentkezzek-e erre az eseményre, mert még soha nem voltam hasonlón, és majdnem most is elszalasztottam, de szerencsére akadt üresedés, ahova be tudtam szállni jóval a jelentkezési határidő után. Azt kell mondanom, nem bántam meg. A céloom az volt, hogy jobban megértsem, hogyan működik egy ilyen élő szerepjáték mind játékos oldalról, mind szervezői oldalról, és ez sikerült is. Annak ellenére, hogy szinte senkit nem ismertem a szervezők és önkéntesek közül, nagyon jól éreztem magam. Mindenki nagyon segítőkész volt, lelkes és barátságos.

Már az érkezés után elkezdődtek a munkálatok, és mindenki sürgött-forgott, senkinek sem kellett könyörögni, hogy vegye ki a részét a munkából. Mindenkinek

megvolt a teendője, amit szívesen csinált, legyen az a játékos képességek kártyáinak kivágása vagy az egyes helyeket, épületeket jelző táblák elkészítése.

Amikor a pihenőidőben arról volt szó, hogy milyen leveleket írjunk a játékosoknak, milyen események hogyan történjenek, az én véleményemet is kikérték. Ez talán magától értetődő, de engem meglepett: nem gondoltam volna, amikor önkéntesnek jelentkeztem, hogy akár én is beleszólhatok a történet alakulásába. Nagyon jól esett, hogy engem is bevettek ebbe a kis csapatba.

Az első nap megérkezett a játékosok legnagyobb része, és elkezdtek berendezkedni. Az ifjúsági tábor, ahol az Orthel megrendezésre került, igazán jó kis hely. Kisebb

erdős rész a tábor területén, sziklás domboldal, nem messze a tábortól egy patak, ami jól megduzzadt az esőzésektől. Ezek együtt nagyon hangulatossá tették az egész környezetet, és amikor elindult a játék, nem volt nehéz egy erdő mélyére képzelnem magam, távol a lakott vidéktől.

Miután megérkeztek a játékosok, a hangulat még jobb lett. A főépület ebédlője – amit később már csak Az Éhes Gyesznyóhoz néven emlegettünk – egyből megtelt nevetéssel, beszélgetéssel és játékkal.

A második nap kezdődött az akció. Az elején különböző workshopok segítettek mindenkinek ráhangolódni a játékra, elmagyarázták a szabályokat, megalakították a csapatokat és improvizációs színház is volt. Ezeken mi is részt vehettünk, sőt még buzdítottak is rá minket.

Nekem nagyon jó élmény volt az improvizációs színház, mivel eléggé nehezen nyílok meg, vagy kezdek el beszélgetni más emberekkel, de itt úgy tudtam ezt megtenni, hogy semmiféle rossz érzésem nem volt közben. Még azt is hozzátenném, hogy volt játékos, aki csak kicsit beszélt magyarul, de ez semmiben nem hátráltatta őt. Mindenki angolul beszélgetett vele, és a szervezők külön figyeltek rá, hogy mindig megértse, mi történik.

Önkéntesként mindenki abban segíthetett, amiben kedve volt. Sajnos ennek egy hátránya is született, mégpedig az, hogy a konyhában nem volt mindig elég segítő kéz, mivel mindenki az izgalmasabb és inkább a játékhoz kötődő feladatokra jelentkezett. Ezen az egy kis hibán kívül minden jól ment. Volt szerencsém több NPC-t (nem játékos karaktert) is játszani egy tipikus falusitól a dühös tömegben egészen egy játékos rég elfeledett férjéig. Persze voltak kevésbé beszédes szerepek is, amelyeket mindenki nagyon nagy lelkesedéssel csinált. Ilyenek voltak a farkasok és az orkok, ahol mindenki le tudta vezetni egy kicsit a feszültséget. Ez igaz volt a játékosokra is, ugyanis ki nem szeretné püfölni a másikat hatalmas polifoam kardokkal, vagy éppen (farkas esetén) szivacs karmokkal.

Amikor még otthon pakoltam, el voltam keseredve, hogy semmilyen menő jelmezem nincs, amit az ember ebben a korban viselhetett. Félttem, hogy így majd kimaradok sok dologból, de szerencsére a szervezők rengeteg jelmezt hoztak magukkal, amiből mindenki tudott

válogatni, és ha ez se lett volna elég, akkor mindenki szívesen kölcsönadta a saját ruháját is.

Az első szerepemben Morgothnak, a gonosznak voltam egy követe. Sajnos nem úgy sült el, ahogy ezt terveztük, és egy játékos sem volt hajlandó elárulni senkit sem, ezért improvizálnom kellett. Ezek után nagyon rossz érzéssel tértem vissza a többiekhez, mert úgy hittem, hogy elrontottam az első szerepemet, ennek ellenére mindenki nevetett, hogy milyen váratlan fordulat volt ez, és hogy ez most mit fog változtatni.

Mint NPC szerep nekem a legjobban az elfeledett férj tetszett, és nagyon örülök, hogy elvállalhattam, ugyanis ez volt a legközelebb ahhoz, hogy egy igazi játékos szerepébe élhessem bele magam. Volt néhány dolog, amit megmondtak nekem előtte, hogy ez meg az a célo, ezt meg azt kell csinálnom bizonyos esetben, de ezen kívül minden rám volt bízva. Mire hogyan reagálok, mit mondok, mit teszek. Ebbe a szerepbe később többször is vissza tudtam lépni a játék során, amikor éppen nem volt más feladatom, ezzel is érdekesebbé téve az otlétem.

Nem mintha lett volna egy unalmas perc is a játék alatt. Jó volt hallgatni a játékosok ötleteléseit, hogy vajon mi miért történik, kinek mi-

lyen szerepe lehet az egészben. Ez persze nekem nagyon vicces volt, mivel én tudtam, hogy ténylegesen kinek milyen szerepe van, és mi miért történik, de olyan jó történeteket találtak ki a játékosok, hogy élvezet volt hallgatni.

Érdekes volt azt is nézni, hogy ahogyan a szervezők egyre jobban próbálták eltávolítani a csapatot egymástól, vagy ráterelni a gyanút valakire, vagy rossz színben feltüntetni valakit, úgy lett egyre szorosabb kapcsolat a játékosok között.

Eddig csak a dicséret és szivárvány ömlött ki a billentyűzetemből, de lehet, hogy mondanom kellene valamit, ami nem tetszett. Nos, hát ezt nagyon nehéz találnom. Amit negatívumként fel tudok hozni, az a történet vége.

Személy szerint nekem túl elhamarkodott és gyors volt a befejezés. Megértem, hogy nem volt meg a kellő idő és ember ahhoz, hogy a történetbe illő izgalmas befejezést lehessen játszani, de így kicsit kiábrándító volt, nem beszélve arról, hogy a feléről le is maradtam, mert éppen más dolgom volt, de ez már az én bajom.

Kép: Hernádi Janka (Hirfael)

ÉS A KÓSZÁK MENTEK, AMÍG MEHETTEK

Írta: Kaszab Zsuzsanna (Melian)

A telet még 2019 decemberének elején a már hagyománnyá vált kőhegyi hétvégével kezdtük. Mesés tél eleji időnk volt, a Szentendre mellett, a Kőhegy oldalában található menedékházban pedig szeretettel és finom falatokkal vártak bennünket. A kőhegyi ház üzemeltetőivel jó a kapcsolatunk, évek óta náluk kezdjük a téli szezont egy kétnapos túrával, amihez ők a szállást, a vacsorát (az elmaradhatatlan sütőtöklevessel!) és a reggelit (az elmaradhatatlan frissen sült zablepényekkel!) biztosítják. Mi, Kószák pedig ilyenkor hagyományosan körbejárjuk a Kőhegy és Szentendre környékét, így köszöntve a telet.

Decemberben még egy hivatalos programunk volt, a szintén téli hagyománnyá vált, karácsony és szilveszter közötti, Nagykovácsiból induló és a Nagy-Kopaszon át a

Hideg-völgybe tartó túra. Nagykovácsiban léleklelítő reggelivel kezdtünk a Tandem könyves kávézóban, majd felgya-

Fotó: Kálmán Dániel (Ben) logoltunk a

Nagy-Kopaszra a Csergezán kilátóhoz, és a szintén gyönyörű panorámát nyújtó, bár december végén kétségtelenül kissé szeles Tarnai-pihenőn át értünk le a Hideg-völgy irányába.

December utolsó két napján meg szoktunk hirdetni még két félhivatalos Kószatúrát is: mivel többen Dobogókőn töltjük a szilvesztert, 30-án és 31-én is volt egy-egy rövidebb erdei séta, és mivel nappal is nagyon hideg volt, boldogan törtük a jégtócsákat erdőgazdasági utak befagyott pocsolóiban. Ám a dobogókői napok legszebb emléke mindannyiunk számára a Rezső-kilátópont csuszkaiknak etetése volt: a madárkák bátran ették és gyűjtögették a kezünkől a napraforgómagokat és a kedvenc csemegéjüket, a dióbelet.

Január elején már folytattuk is a túrákat: a Budai-hegyekben jártunk, ki sem mentünk a városból: a Szépjuhásznénál kezdtünk, és a budaszentlőrinci pálos kolostorromtól indulva, a János-hegyen át Zugligetben fejeztük be. Az igazán elszántak még a Hunyad-omorra is felmáztak, nekik a hideg téli délutánon igazán jól esett az uzsonna a Lóvasút felújított végállomás-épületében lévő cukrászdában.

Január második felében volt még egy Kószá-program: egy látványos séta Pilisborosjenő mellett, a Kevélyek aljában lévő szépséges, zúzmarás téli erdőben.

Első februári túránk koratavaszi hangulatú volt: a napsütéses Pilis-tetőn, a Boldog Özséb kilátóban jártunk, egyik kedvenc útvonalunkon, amit általában tavasszal és nyáron látogatunk, így külön öröm volt téli csendességében látni a Pilis-tető fennsíkjának alvó erdejét. Utunk Pilisszántóra vezetett, ahol tiszteletünket tettük kedvenc cukrászbácsinknál a falu központjában, aki már évek óta eteti a Kószákat a Szántóról induló túrák elején és végén.

Február utolsó napján úgy gondoltuk, hogy itt az ideje eltemetni a telet: a Normafa-fennsíkon indultunk, és némi útvonal-módosítással Budakeszin kötöttünk ki, leereszkedve a Virág-völgyön át a János-hegy, majd a Meredek-csúcs oldalában.

A tavaszt egy családi kószálással kezdtük: gyerekekkel mentünk fel a Vörös-kővárra, a Jane Goodall-tanösvényre, élveztük az érezhetően közelgő tavaszt. A túra elvezetett a gercsei kápolnához, onnan pedig a gyerekek, szülők és nagyszülők hazaindultak, néhány kalandvágyóbb Kószá pedig továbbgyalogolt a Vadaskerti-hegy oldalának irányába.

Év elejétől már terveztük a KószáKommandó 17 éves történetének eddigi legnagyobb vállalkozását: az Országos Kéktúra bejárását, ami március közepén egy háromnapos, mesés túrával el is kezdődött Hollókő és Sátoraljaújhely között. A túráról Dóra Kószatársunk beszámolóját itt következőként olvashatjátok. Amikor március 15-én – vasárnap volt – Sátoraljaújhelyről hazafelé tartva ültünk a vonaton, már pontosan tudtuk, hogy megváltozott életre érünk vissza Budapestre. Március közepétől így majdnem két hónapig nem volt Kószatúra, az első engedélyezett, kiscsoportos (6 fős) programunkat május 9-én tarthattuk – de ez már egy következő történet...

Fotó: Kálmán Dániel (Ben)

KÉK-KRÓNIKA I.: HÉTPECSÉTES TÚRA

2020. március 12–15.

Írta: Vándor Dorottya

Sok kósza régi álma vált valóra, amikor vezetőnk, Kaszab Zsuzsi (Melian) tavaly augusztusban bejelentette, hogy 2020 tavaszán elkezdjük az Országos Kéktúrát. Meg is csinálta hozzá a külön Facebook-csoportot, majd januárban egy túramegbeszélést is tartottunk a Noir Chocobarban. Megállapodtunk abban, hogy Zsuzsi megrendeli a túrához tartozó pecsételő füzeteket, megterveztetni és megrendeli a pólókat, és a márciusi, valamint az április túra időpontját is lefixáltuk. Az elkövetkező két hónapban Zsuzsi folyamatosan tájékoztatott minket a füzetekkel, a pólórendeléssel, valamint a szállással és az étkezéssel kapcsolatban. Nagyon nagy izgalommal vártuk március 12-ét! Arra nem számítottunk, hogy egészen más izgalmakban is lesz részünk, mivel március elejétől egyre kaptuk a híreket külföldről a koronavírus okozta problémákról, és március 11-én a magyar kormány is bejelentette a felsőoktatási intézmények épületeinek bezárását. Így a március 12-i, Hollóházára történő közös utazásunk során a koronavírus-téma már közöttünk is felütötte a fejét, bár akkor még nem gondoltuk, hogy a kéktúrák terveinkre ez később milyen kihatással lesz.

Már sötét volt, mire a vonatozás és a buszozás után Hollóházára értünk. A Vadász Panzió, ahol megszálltunk, kényelmes és barátságos volt, a vacsora pedig bőséges és finom. Az ebédlőben több festmény és trófea mutatta be a tulajdonos vadászkalandjait, így nem is volt meglepő, hogy reggelire az általa lőtt szarvas húsából készített kolbászt is felszolgálták nekünk.

Fotó: Orthmayr Flóra (Metaflora)

és/vagy végét jelző kőhöz vezetett. Ekkor már szemerkélt az eső, de nekünk folytatni kellett utunkat, hiszen estére meg kellett érkeznünk következő szállásunk helyére, Füzérre. Az eső egyre kitartóbban esett, de mi még ennél is kitartóbban haladtunk előre, mindig csak északkeletnek és mindig csak felfelé, célunk ugyanis a Nagy-Milic csúcs (893 m) elérése volt. Bizony, az eső ellenére is megizzadtunk a kb. 600 méter szintkülönbség miatt! (És amint a túra során kiderült, szinte senkinek sem sikerült betartania azt a szabályt, hogy a hátzsidák csak a testsúlyunk 10%-a legyen.) A Nagy-Milic közelében egy darabon a Magyarország és Szlovákia közti határt jelző kövek közt kanyargott az ösvény, és akkor még könnyű szívvel viccelődünk azon, hogy most két hét karanténba fogunk kerülni, mert külföldről jöttünk vissza.

Fotó: Orthmayr Flóra (Metaflora)

A szokásos kószás, bőséges, hosszan beszélgetős reggeli után elindultunk! A beszélgetés természetesen a túra során is folytatódott, hiszen igen színes társaság jött össze: tizenhat lelkes kósza plusz egy kutya, 21-től 56 éves korig (a kutyát nem számítva). Első utunk a Kéktúra kezdetét

A Károlyi-kilátóról elének táruló látvány mindenért kárpótolt bennünket: az egyik oldalon zöld réteket és falvakat láttunk, a másikon pedig egy hegyek által körülvett medencét, amelynek egyik oldalán egy domb emelkedett ki, tetején pedig egy vár fehérlett. Nem, nem, NEM Gondolin! Hanem Füzér. Új erőre kapva igyekeztünk le a csúszós lejtőn, hogy még a korai, 4 órás zárás előtt odaérjünk a várba. Az erőnkkel eléggé elkészülve nem sokkal fél négy előtt meg is érkeztünk Füzérre, ahol a leglelkesebbek megvették a belépőt és megmászták a várdombot (bizony, fizettünk azért, hogy újból mászhassunk). A várban rekonstrukció folyik, és a helyreállított részek a XVII. századi állapotot tükrözik. Csak azt sajnáltuk, hogy a zárás miatt olyan kevés idő jutott a vár megtekintésére, mert sokan akár egy fél napot is eltöltöttünk volna benne. Ezután elfoglaltuk hangulatos füzéri szállásunkat, és következett a szokásos, bőséges, hosszan beszélgetős kószavacsora.

Fotó: Orthmayr Flóra (Metaflora)

Szombaton a finom reggeli után elindultunk Füzérről – aznap Vágáshutára kellett elérnünk (kb. 20 km). De előtte még megnéztük a XIII. században, román stílusban épült katolikus templomot, ahol románkori freskók maradványai láthatóak, valamint egy románkori ajtó is. A templom falán található a római katolikus hitéért vértanúhalált halt pálos szerzetes, Csepellényi György emléktáblája is. További érdekesség, hogy a templom alatt található az ország egyik gravitációs alappontja, amelyről egyik ősköszatársunk, a geofizikus Sirgon számolt be.

Aznapi utunk jórészt sík vidéken és kis falvakon keresztül vezetett a Hegyközön át: az állomások Füzérkomlós, Bózsva, Kishuta, Nagyhuta és Vágáshuta voltak. Elindulásunk után sok-sok kilométeren keresztül akárhányszor csak hátranéztünk, ott magaslott a távolban Füzér vára, mintegy őrizve a vidéket. Bózsván betértünk egy vendéglőbe ebédelni, ahol a kis létszámú személyzetet meglepetésként érte nagy csapatunk, ezért az ebéd szinte az uzsonnáig elhúzódott, és így történt, hogy már egy jó ideje sötét volt, amikor beértünk a szűk völgyben meghúzódó Vágáshutára.

(Legalább nem hiába cipeltük a lámpákat.) Ott elszállásoltak minket, majd elindultunk a jurta vacsorára, amelyet a szálláshelyünk gondnoka adott nekünk. Bizony, meg kellett dolgoznunk a

Fotó: Lóki Dániel (Estel)

vacsoránkért, ami kb. 2 kilométerre volt a szállástól, és mászni is kellett hozzá, ám vendéglátóink több autós fuvarfordulóval is segítettek minket.

A jurta vacsora különleges élmény volt. A fegyverekkel és középkori bőr- és páncélvért-utánzatokkal feldíszített jurtában meghallgattuk vendéglátóink rövid előadását arról, hogy hogyan próbálják újrateremteni honfoglaló őseink ételeit. A vacsorán is velünk maradtak egy jó beszélgetésre, amit ülve és jórészt közös agyagtá-lakból költöttünk el. A sült csirke és a sült disznó mellé almás-mézes hajdinát, mézes-boros-almás tönkölybúzá-t és káposztás köleskását kaptunk köretnek; a vegetáriá-nusoknak pedig zöldséges-gombás és céklás-cukkinis fasírt, valamint bundás káposzta járt. Másnap reggel pe-dig ott folytattuk, ahol előző este abbahagytuk: a jurta-reggelivel (a korán kelőknek még belefért egy rövid látogatás is a vágáshutai Mária-kegyhelyhez). A reggelinél csak a házigazdáinkkal való beszélgetés volt jobb, akik az otthonos gerendaházukat is megmutatták nekünk. Majd indultunk is tovább – ha nem is toronyiránt – Sátoraljaújhelyre. A kb. 5 órás út során azért volt még némi mászás, de végül sikerült elérnünk a délutáni IC-t. A koronavírus-helyzet közben egyre fokozódott, ezért némi aggodalommal tértünk vissza Budapestre március 15-én délután, természetesen kokárdásan! Akkor még nem tudtam, hogy hosszú ideig az lesz az utolsó nap, amikor a tömegközlekedést veszem igénybe.

A kb. 50 kilométeres túra során minden osztályon fe-lüli volt: az erdő, a hegyek, a programok, szervezés, a száll-lások, az étkezések, és nem utolsó sorban a társaság. Némi szomorúsággal írom ezeket a sorokat, mert ma kellett vol-na visszaérnünk a Kéktúra második szakaszáról, ami a ko-ronavírus miatt elmaradt. Mindannyian nagyon reméljük, hogy hamarosan folytathatjuk utunkat! És ezer köszönet Meliannak!

A TOLKIEN-OLVASÁS NAPJA ONLINE

2020. március 25.

Írta: Orthmayr Flóra (Metaflora)

A Tolkien-olvasás napja március 25., így ez az esemény idén Magyarországon és sok más országban is pont a hirtelen életmódváltás időszakára esett: az ebből az alkalomból tervezett közösségi felolvasásokat és más nyilvános programokat még bizakodóan meghirdették, majd sorra lemondták, végül pedig néhányat inkább átszervezték az online térbe.

A Magyar Tolkien Társaság ilyenkor szokásos rendezvényével kapcsolatos elképzelések is lépésről lépésre alakultak át. Az eredetileg az Országos Idegennyelvű Könyvtárba meghirdetett közös olvasgatást a járványügyi helyzet fokozódásával először szabadtérre kellett áttervezni, majd, mint annyi minden más, az internetre: a Teamsre. És bár hagyományosan online is szerveződő közösség vagyunk, és az egyesület testületi üléseit rendszeresen tartjuk Skype-on vagy Teamsen, a maga műfajában ez mégiscsak első alkalom volt, komoly készülődéssel és némi izgalommal, talán leginkább Melian, a rendezvény megbízott vezetője részéről. Még főpróbát is tartottunk! Nem ütközik-e senki technikai akadályba, hogyan váltják majd egymást zökkenőmentesen a felolvasók, és sikerül-e megteremteni képernyők előtt ülve is a megszokott hangulatot? De nem volt miért aggódni, az esemény végül a rendszeres résztvevőknek sem okozott csalódást, az pedig külön jó volt, hogy így olyanok is csatlakoztak, akik nemcsak Tolkien-olvasás napján nem jártak még, de személyesen most se tudtak volna eljönni a tervezett budapesti helyszínre, és az online megoldásnak köszönhetően vehettek részt először efféle közösségi programunkon. Ketten éltek azzal a lehetőséggel is, hogy valós idejű bekapcsolódás híján előre rögzített felvételt küldtek. Sorra olvastuk fel a választott részleteket, néhol az ajánlott „természet és ipar” témának legalább egyik vagy másik feléhez valamelyest kapcsolódva, néhol egyáltalán nem; először inkább magyarul, aztán angolul is, végül egy kicsit olaszul, sőt latinul.

Mikor pedig mindenki felolvasta azt az egy, kettő vagy akár három Tolkien-szövegrészt, ami eszébe jutott, és búcsút vettünk ettől a beszélgetéstől, én szaladtam vissza egy másikba: a „The Tolkienist” ötlete nyomán a Tolkien Guide oldalon meghirdetett nemzetközi Discord-eseménybe. Ez magyar idő szerint délelőtt tíztől hajnali egyig zajlott folyamatosan, de a főszervező Jeremy Edmonds (Urulóké, avagy a Discordon aznap használt nevén: Eru Ilúvatar) számára például hajnali kettőtől délután ötig: elmondása szerint hajnali egykor kelt hozzá, és kidőlt, amint véget ért. A félórás

blokkokban meghirdetett program nagyobb részében válogatott díszvendégek olvastak fel (kutatók, színészek, illusztrátorok és más hírességek – többségük élőben, néhányan felvételtől), a maradék időben pedig „open mic” keretében mindenki más, mindenféle nyelven.

Délelőtt még úgy gondoltam, majd csak belehallgatók néha a nap folyamán egy-egy felolvasásba: először a YouTube-közvetítést indítottam el a Német Tolkien Társaság csatornáján, talán éppen Beornhoz érkezett a társaság; aztán arra figyeltem fel, ahogy Brian Sibley, *A Gyűrűk Ura* BBC-féle rádioadaptációjának szerzője *A levél* végére jutva azzal vezette fel a *Bombadil Toma kalandjai* című vers felolvasását, hogy ezzel kárpótlásképpen tartozik Tomának, ha már a feldolgozásból kihagyta. Később belenézegtem a Discordon folyó beszélgetésbe, ahol a közvetítéssel szemben az esemény interaktívvá vált, felolvasó díszvendégek és rég látott külföldi ismerősök köszöntek be a szöveges csatornán Litvániából vagy épp Németországból, tényleg mintha személyesen futottunk volna össze valami nemzetközi tolgienita fesztiválon. Majd hirtelen azon kaptam magam, hogy be kell kapcsolni a mikrofont, hogy felolvassam magyarul a Gyűrű-verset, talán éppen a hébert váltva. Aztán a következő ilyen nyílt körben az asztúriai nyelvű fordítás előadójaként először hallottam a hangját is Findúrielnek, korábbi *Lassi*-interjúalanyunknak, akivel pedig e-mailt már elég sokat váltottam az évek során, sőt még *A babót* is elküldtük neki postán! Innentől pedig eléggé beszippantott a dolog. Ráadásul a HarperCollins és a Tolkien Estate ugyan áldását adta a Discord-eseményre és az élő YouTube-közvetítésre, de további közlésre nem, így a közvetítés is csak pontosan addig volt elérhető, amíg maga a program zajlott – de addig lehetett benne visszatekerni is. Szóval, ha az ember lemaradt valami izgalmasról (egy telefonbeszélgetés vagy éppen a magyar esemény miatt), visszahallgathatta utólag, de csak az aktuálisan zajló részek kihagyása árán. A végét pedig már csak önmagáért érdemes volt kívánni, hogy aztán jó éjszakát kívánva lezárhassuk a napot.

Az egyik országos, a másik nemzetközi szinten, de mindkét esemény azzal biztatott, hogy ha már egyszer úgysem megyünk ki az ajtón, akkor a távolság most tulajdonképpen lényegtelen: és persze eddig is tudtuk, de valahogy sosem használtuk ki ennyire, hogy egy online programhoz a világ másik végéről éppen úgy lehet csatlakozni, mint a szomszéd utcából.

GANDALF FEL-ALÁ JÁRKÁL, BILBÓ KELETRE MEGY

Készítette: Bartók Nagy Tamás (Toma)

A kilencvenes évek egyik mára furcsának ható jelensége volt a szöveges kalandjáték, mely az asztali szerepjátékokat és a „Kaland, játék, kockázat” lapozgatós játékkönyveket – melyek nálunk épp ekkor éltek aranykorukat – ötvözte a még igen-csak erőforrásszűkében levő számítógépes platformokkal. A zsáner egyik hazai alkotója volt Olessák Róbert, aki A gályá nevével a játékával futott be, majd az évtized vége felé főiskolai informatikus szakdolgozata részeként alkotta meg A babót. Erről kérdeztük interjúnkban.

Egy, a játékhoz kapcsolódó cikkben írod, hogy *A hobbit* az egyik kedvenc könyved volt. Hogyan kerültél kapcsolatba először Tolkien műveivel, és milyen a viszonyod *A Gyűrűk Urával*?

Apám vette meg *A Gyűrűk Urát* az 1981-es, első magyar kiadásban. Mivel akkor még csak kilencéves voltam, nem volt türelmem a hosszú könyvek módszeres végigolvasásához, így rendszeresen levéve a polcra, véletlenül felütöttem különböző helyeken, és onnan kezdtem olvasni... Ezért nem tudtam a szereplőkről, ki kicsoda, vagy mik az előzmények, de a képzeletem kiegészítette, amit nagyon élveztem. Később persze rendszeren is végigolvastam, utána a térképeket és a terjedelmes függelék nézegettem ugyanígy. Lenyűgözött, ahogyan a legapróbb töredékből is már felsejlik, hogy van mögötte rendszer. *A hobbitot* csak jóval később sikerült kézbe venni, először csak könyvtárban, és akkor kissé csalódás volt *A Gyűrűk Urához* képest, de 1992-ben már én vettem meg magamnak, majd többször újraolvastam egyre jobban beszippantott, miután a tömörsége kibomlott és életre kelt bennem.

Tolkien később megjelent műveit is olvastad?

A szilmariloknak többször nekifutottam és átrágtam, de olyan tömény volt, hogy nem maradt emlékeim róla. Kezembe került még ez-az, pl. *A sonkádi Egyed gazda*, vagy az *Elveszett mesék könyve*, de ott is mindig elveszítettem a fonalat... Ami viszont megfogott, az *A hobbit* keményfedelű, szövegkritikai, bővített kiadása (a 2006-os verzió), azt rendszeresen forgatom, és nagyon élvezem.

A babó című játéknak lenyűgözően fejlett a szövegértelmezője. Mi jött előbb, a nyelvészeti érdeklődés, vagy az igény ennek a modulnak a megírására?

Azt a játékot 1997-ben írtam főiskolai szakdolgozatként, és addigra már legalább egy évtizede foglalkoztam programozással (1987-ben lett először számítógépem), melynek nagy részében kalandjáték-fejlesztésbe merültem, és több játékprogramot is megírtam, az értelmező algoritmust pedig lassan, lépésenként csiszoltam. Minden alkalommal egyre többet, jobbat akartam.

Fotó: Olessák Róbert

Igazából egyszerűen bosszantott, hogy magyar nyelven senki nem csinálta meg ezt addig elég színvonalasan. Bár rengeteg házi készítésű játék létezett, de többségében igen amatőr és primitív. Meg akartam nekik mutatni, hogy hogyan kell.

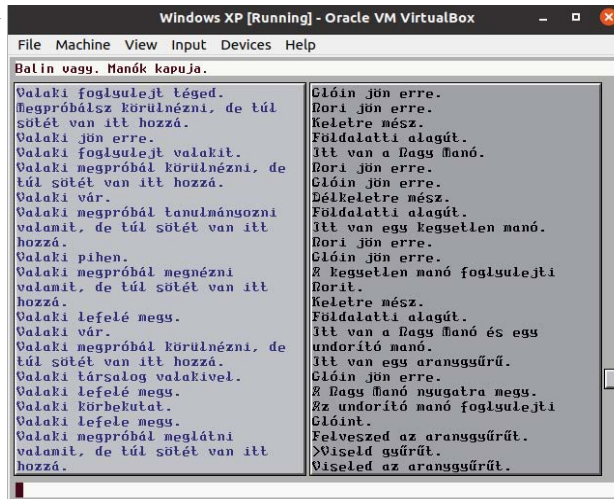
Nagyságrendileg hányféle ige képezi a játék parancskészletét, és hány helyszínt lehet benne bejárni?

Sajnos a szótárra már nem emlékszem. Helyszínből kb. 120 van. De érdemes *A gályá*val összehasonlítani: ott több, mint 250 helyiség van, a szótár pedig közel 1400 szóból áll. Ám a mennyiség helyett szerintem az összetettség vagy a rétegzettség többet nyom a latban: *A babó*ban a játékmotor ugyan jóval fejlettebb és rugalmasabb, azonban a fejlesztéshez rendelkezésemre álló idő hiányában végül nem tudtam megtölteni annyi konkrét tartalommal, így a játékmenet szempontjából sokkal rövidebb. Viszont sok az alternatív lehetőség és a variáció, sőt, a véletleneken is sok múlik, így akárhányszor újra lehet kezdeni, hogy az események másként alakuljanak.

Említetted egy másik ismert játékodat, *A gályát*. Mit érdekes tudni ennek a világról, történetéről?

Itt is kissé megjelent a nagyratörés (habár erre én is csak a megírása után jöttem rá), mivel legalábbis a korabeli 8-bites platformokon jó eséllyel pályázhatna valószínűleg a leghosszabb és legbonyolultabb játékmenet címére. *A CoV Évkönyvben* megjelenő végigjátszás közel 30 oldal

hosszú volt, és akár egy teljes napot lehet vele eltölteni akkor is, ha az ember pontosan tudja, mit csinál (különböztetve meg sokkal többet). Amellett a játékmenet rugalmas, sok független kisebb-nagyobb epizódból áll össze, melyek nem mindegyike szükséges, és azok megoldási sorrendje is variálható (ez az ún. non-linearitás). De a fő érdekessége inkább az, hogy egy időben két szereplővel kellett játszani. (Mivel fantasy környezetben játszódik, a két főhős egy varázsló és egy barbár, akik testvérek, és az együttműködésükre van szükség a sikerhez.) Később, amikor *A babó*t írtam, ezt a koncepciót vittem tovább, mivel ott már tizennégy szereplőből lehet választani párhuzamosan négyet (sőt, cserélgetni őket akár valós időben). *A gályát* ezenkívül egyszerre készítettem magyarul és angolul – bár végül csak idehaza sikerült a kiadókát megnyerni vele.

Hol lehetett találkozni *A babó*val, mennyire lett közismert?

Sajnos szöveges kalandjátékként egy kicsit elkésett, mert addigra már átalakult ez a műfaj is, és grafikaközpon-túvá vált. Hivatalos kiadása pénzért egyébként se nagyon jöhetett volna szóba a szerzői jogok, illetve a főiskola miatt sem (hisz szakdolgozat volt). Ezért inkább elküldtem különféle újságoknak, amelyek CD-mellékleteikben közölték (pl. *Chip Magazin*, *PC Guru*, *Új Alaplap*). Az én szememben ez pusztán egy lépcső volt, a vele töltött fél év után még dolgoztam hosszú évekig a szabadidőmben a játékmotor továbbfejlesztésén, amiből egy sokkal nagyobb végeredményt szerettem volna később kihozni, de egy kissé megalomániásan eltúloztam ezt a célkitűzést, mígnem végül leálltam a fejlesztéssel, mikor beláttam, hogy nincs értelme folytatni.

Kaptál visszajelzéseket a játékra?

Az évek alatt több hasonló érdeklődésű emberrel is leveleztem. Az egyik legszebb és legmeghatóbb emlék, hogy egyszer egy vak embertől kaptam levelet, aki leírta, hogy mennyire örül neki, hogy végre talált egy olyan számítógépes játékot, amivel ő is képes játszani. De inkább *A gályára* jött sok levél, és ezek nagy része a 10-12 éves korú játékosoktól (volt köztük néhány lány is), illetve akadt egy pár programozó, akik szintén játékokat írtak. Volt egy Jonowsky fedőnevű illető, vele nem tudom, hogy

mi lett később, állítólag már meg is halt, ő szerkesztett egy lemezújságot, és cikkeket is írt. Voltak, akik más programokon dolgoztak évekig, és ötleteket, technikai tanácsokat cseréltünk. Ez még mind az online korszak előtt volt (vagyis nem e-mailben zajlott, hanem papíron, sokszor kézzel írott formában). Én is írtam direkt ilyen elborultabb hangvételű megaleveleket például a *CoVboynak* és más orgánumnoknak... Lelkileg még nem annyira voltam felnőtt (szerencsére). Úgy éltem meg akkor, hogy ez is csak a játék része. Valószínűleg *A babó* már nem jutott el annyi emberhez, vagy akihez igen, annak sem volt olyan nagy élmény, úgy tűnt, hogy addigra ez lecsengett.

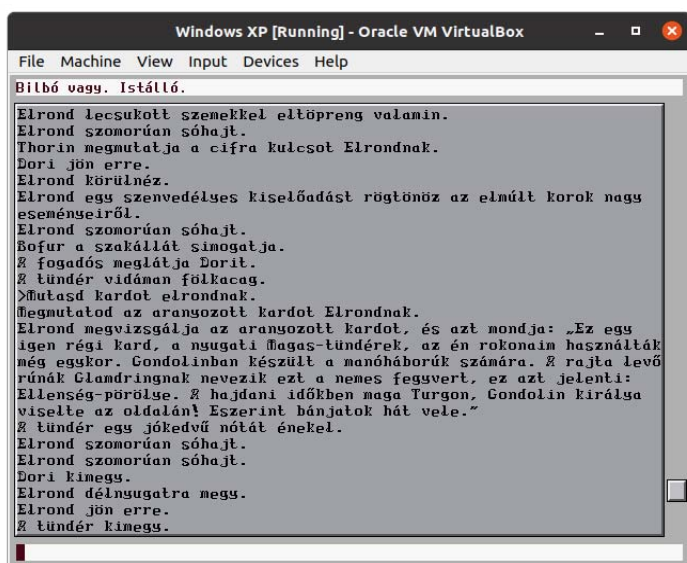
Milyennek látod a szöveges kalandjátékok korszakát visszatekintve?

Beregi Tamás *Pixelhősök* című könyvéből kiderül, hogy Tolkien hatást gyakorolt a szá-

mítástechnika fejlődésének egy korai szakaszára, az 1970-es évek amerikai egyetemi miliójére, és a kalandjáték műfaja is onnan nőtt ki 1977-ben (Crowther és Woods mainframe környezetben futó, *Adventure* című játékaival). A számítógépes játéktípusok egy legősibb és legelemibb archetípusáról beszélünk, s bár az azóta eltelt évtizedek alatt rengeteget változtak a dolgok, mégis megtalálható még ma is, csak most Interactive Fiction néven kell keresni (például az évente megrendezett IF Comp nemzetközi versenyen). Alapvetően kétféle koncepciót látok bennük: az egyik egy narratív, történetvezetésre épülő modell, míg a másik inkább egyfajta környezeti szimuláció – utóbbiból lettek azután a MUD (multi-user dungeon) vagy RPG (role-playing game) típusú játékok és online utódaik. Az egyre inkább többszereplős, non-lineáris megközelítés felé haladással én is inkább ehhez húztam a saját játékaimmel. (A Melbourne House kiadású *Hobbit*-feldolgozás emellett a nyolcvanas évek elejének egyik legnépszerűbb játéka lett, számos géptípusra átírták, s a saját munkám részben ennek emlékét őrzi.)

Érdekelnek a modern videojátékok is?

Sajnos nem kötnek már le. Ma már szinte bármit meg lehet valósítani, persze hatalmas mennyiségű munkával és időbefektetéssel – a régi gépek viszont rettentően limitáltak voltak még a képességeik terén, és nekem inkább ezeknek a technikai korlátoknak a fészegetése volt izgalmas.

Továbbra is programozóként dolgozol?

Egy ideje már nem (kivéve a legutóbbi évek során felívelő retrólázbá való bekapcsolódást). Lassan egy évtizede élek Ausztriában, és cseppet sem hiányzik a szakmai karrier, az irodai légkör tekintélyelvű méregeteése, a feszültségek, a politika vagy a fogyasztói társadalom elvárásai. Nincsenek gyerekeim, nincs fenntartandó vállalkozásom, vagy más felelős kööttségek, sőt, nincs autóm sem. Sosem bírtam beilleszkedni, és nem is akartam, de jobban érzem magam tőle, ha a nem túl megerőltető és napi néhány óra munka után azt csinálhatok, amit akarok. Hobbitt módon jobban odakoncentrálni az ittre és a mostra. Ha már hobbitt, akkor most a hobbitevékenyégeknél tudok élni, mint a kertészkedés és a retróprogramozás.

Élnek kardhalak a Ködhegységben?

A legtöbb emberben Magyarországon a kalandjátékok iránti érdeklődést egy 1986-os kiadású könyv keltette fel, Frank DaCosta: *A kalandprogram írásának rejtelméi*, mely egy 1982-es amerikai eredeti fordítása volt, és a fordítónak sikerült pár vicces bakit elkövetnie. A magyar változatban szerepel egy *Kardhalak és kincsek* című példaprogram, melynek helyszínein néha felbukkan a semmiből egy kardhal, és ránk támad „a kezében egy fekete, görbe karddal” – s ez a teljesen érthetetlen képzavar mindenféle szürreális asszociációkat keltett (az ominózus figura a könyvborítón is látható). Utóbb persze kiderült a turpisság: az angol szövegben még ork szerepel az adott helyen, vagyis ugye ORC, s miután a fordító még nem ismerte akkor ezt a szót, valahogy az orkára (orca, azaz kardszárnyú delfin) asszociálhatott belőle... Hogy aztán a víziemlős helyett végül ráadásul miképpen lett kardhal, azt már tényleg tőle kéne meg-

kérdezni. Viszont úgy gondolom, nem is baj, hogy így történt, hisz az ilyen melléfogások csak segítenek tovább színesíteni a történeteket, és közreműködnek a fantázia felkeltésében. (Az angol nyelvű kötet borítóján egyébként egy sárkány látható, és érdekes, hogy az sem szerepel a szövegben.)

A szöveges kalandjátékokat, melyekben a játékos által begépelte utasításokra a program helyszín- és eseményleírásokkal válaszol, az olvasói fantáziára támaszkodás mellett többnyire a parancsértelmező által szűkre szabott mozgástér jellemzi. Itthon a *Szakadt Csöves* és a *Revenge on School* nevű játékok voltak a kategória alpári gyöngyszemei – előbbiben egy hajléktalan szerepében látogathatjuk végig a budapesti belváros ikonikus helyszíneit, utóbbi pedig ifjúkorunk sérelmeire és frusztrációira ígér gyógyírt egy kései iskolai randalírozás formájában.

Ezeknél stílusában emelkedettebb és technológiailag ambiciózusabb alkotás *A babó*, ami Tolkien azonos című (manapság *A hobbit* néven futó) regénye mentén szövi a cselekményt, de ez a játékmenetet csak a helyszín, a szereplők és a végcél szempontjából köti, a többi a játékosra és a véletlenre van bízva. Nagy segítséget jelent ebben, hogy míg a másik két játékban egy igen korlátozott listából kell kiválasztani a lépéseket, *A babónak* saját parancsértelmezője van, így bármely, a szótárában szereplő utasítást bármilyen helyzetben megpróbálhatunk neki kiadni.

Tizennégy szereplőt irányíthatunk – Bilbót és a törpöket –, bár egyszerre legfeljebb négynek a vezérlőablaka látható a képernyőn. A magukra hagyott karaktereink és az egyéb szereplők a közbeavatkozásunk nélkül is járnakkelnek a helyszíneken, véletlenszerű cselekedeteket hajtva végre. A parancsértelmező lehetőséget ad közvetett utasítások kiadására is, tehát megmondhatjuk egy szereplőnek, hogy kövessen – aztán vagy megteszi, vagy nem, és az is lehet, ha túl gyorsan megyünk, szem elől téveszt minket –, de ez a funkció tömegverekedés kiprovokálására is használható („mondd Fílinek, hogy üsse meg Thorint”). A győzelemhez a sárkánytól megszerzett kincset el kell helyezni az otthoni ládában, és ehhez nem árt szert tenni a Gyűrűre is – így szabadon megmozoghatjuk társainkat (végre elvehetjük Gandalftól a pipát, amivel folyton az orrunk alá pófékel), és a sárkány elé is kiállhatunk, egész addig, míg a Gyűrű úgy nem dönt, lecsúszik az ujjunkról. („A sárkány kénköves lángokat fúj. Meghalsz.”)

További részletek a játékról a készítő weboldalán:

→ istennyila.hu

A TOLKIEN CSALÁD KUTATÓJA

Készítette: Selmeczi Szonja (Níniel-Nienor), fordította: Feró Zsófia

Ryszard Derdziński (Galadhorn Galachalion Elvellon) lengyel Tolkien-kutató. Régóta foglalkozik Tolkien családfájával, a felfedezéseiről főleg lengyelül, de időnként angolul is írva blogot vezet, 2021-ben könyve is várható a témában. A lengyel tolkienita közösség meghatározó alakja: idegenvezetőként tolkien tematikájú utazásokat szervez, fórumot és tünde nyelvekkel foglalkozó weboldalt üzemeltet, könyveket fordít. A Tolkien ősök eredetéről, családfájáról és a közösségi munkáról beszélgettünk.

Mióta foglalkozol Tolkien őseivel?

2010 körül fogtam bele a kutatásba. Ekkor tudatosult bennem, hogy mindeddig senki sem vezette vissza, pontosan honnan érkezett a Tolkien család Angliába a 18. században. Rájöttem, hogy a német és angol kutatóknak nehézséget okozhat hozzáférni a megfelelő a dokumentumokhoz és gyűjteményekhez, mivel már az első kutatásom során megállapítottam, a Tolkien név nem Szászországban bukkant fel először (ahogy a Tolkien család állította), hanem Kelet-Poroszországban (amelynek területén ma Lengyelország és Oroszország osztozik). Hivatásomnak és feladatomnak tekintetem e rejtély feltárását.

Foglalkoztál korábban is családfakutatással – esetleg a sajátoddal?

Igen, mondhatjuk, hogy a saját családom kutatásával kezdtem. Az édesapám családja a lengyelországi Galiciából származik (amelyet Galícia és Lodoméria királyságként is ismerhettek), édesanyám révén pedig sziléziai vagyok Felső-Sziléziából, amely 700 éven át a német ajkú országok részeként kívül esett Lengyelország határain. A családom mindkét ága kedvét lelta a régi okiratok, fényképek, családfák gyűjtésében, így már gyermekként sokat tudtam a felmenőimről. Egyetemi éveim kezdetén belefogtam az egyházi és egyéb nyilvántartások tanulmányozásába, hogy tovább mélyítsem a családtörténeti ismereteimet. Ma egyes ágakon már egészen a XVII. századig vissza tudom vezetni a családfámat, és DNS-alapú leszármazási vizsgálatokba is belefogtam.

Van különbség a két kutatás között?

Igen, a kettő nagyban különbözik egymástól. J. R. R. Tolkien származásának kutatásában van valami csodálatos, egy fényes csillag ragyogja be az ősei útját. Bár a Tolkien család nem nemesi származású, a nevük annyira ritka és szokatlan, hogy könnyűszerrel követhető az angliai, gdański és poroszországi feljegyzésekben, amelyek túléltek minden vészt, háborút és népvándorlást (bizonyára tudjátok, hogy Kelet-Poroszországot és Gdańkot erősen megviselték a második világháború borzalmai). Az én családomról nem maradt fent ilyen sok feljegyzés. A Tolkien családot férfígon sikerült visszavezetnem a

XVI. századig (és tudomásom van néhány XV. századi családtagról is). A saját családomat férfígon a XIX. század első feléig tudtam visszavezetni.

Mi volt a legnagyobb meglepetés a kutatásod során?

Kettő is volt: az egyik, amikor XVIII. századi londoni iratokból kiderült, hogy J. R. R. Tolkien egyik felmenője, John Benjamin Tolkien (1752–1819) a lengyelországi Gdańsk városából érkezett Londonba 1770 körül. A másik meglepetés pedig az volt, amikor felfedeztem, hogy a Tolkien és a Derdziński családok genetikai rokonságban állnak egymással – mindkettő az R-Z92 SNP haplocsoporthoz tartozik, vagyis az őseink balti poroszok voltak.

Milyen érzés, hogy van közös ősed a Tolkien családdal?

A közös ősről valószínűleg a bronzkorban élt, így nem érzek semmi különlegeset. A DNS-alapú leszármazási vizsgálatok csak azt mutatják meg, mikor élt a közös ősről, nem arra adnak választ, hogy ki kivel áll rokonságban. Ilyen értelemben mindenki rokon, az egész emberiség egy nagy család.

Megosztod a kutatásaid eredményét a Tolkien családdal? Érdeklis őket?

Ó, igen! Már a kutatásom korai szakaszától fogva együttműködöm a Tolkien család néhány tengeren túli tagjával. Többek között megosztom a felfedezéseimet J. R. R. Tolkien unokájával, Michael Tolkiennel is (ő a Professor második gyermekének, Michael Tolkiennak a fia), aki több szempontból is rengeteget segített.

Fotó: Elżbieta Musialik

Hobbiból kutatsz vagy ez a munkád? Miből tartod fenn magad?

Ez a hobbim, és nem keresek vele pénzt, bár az utóbbi időben azok, akiket érdekel a kutatásom, támogathatnak a PayPalon keresztül. Szenvedélyként, hobbiként tekintek a kutatásra. A tényleges foglalkozásom idegenvezető, és időnként könyveket is fordítok. Sokat utazom, Budapestre és más csodás magyarországi helyszínekre is, de az elsődleges úticéljaim az Egyesült Királyság és Észak-Európa. Szervezek Tolkien ihlette utazásokat is Angliába, Walesbe és Skóciába.

Mik ezek a Tolkien-utazások pontosan? Milyen helyeket látogattok meg, hogyan lehet hozzátok csatlakozni?

Általában a Tolkienhoz köthető oxfordi, Oxford környéki, birminghami és londoni helyeket tekintjük meg, de szívesen ellátogatunk Tolkien nyaralásainak helyszíneire, az Angol Riviérára, Walesbe, Cornwallba, Norvégiába is. Időnként átmegyünk Angliából Skóciába, hogy megnézzük a St. Andrews-i Egyetemet, ahol Tolkien előadást tartott, és meglátogassunk más fantasy-sorozatokhoz, például a Harry Potterhez kötődő helyszíneket is. Ha lehet, úgy időzítjük az utazásainkat az Egyesült Királyságba, hogy egy Tolkien-kiállítást, -musicalt vagy -színdarabot is megnézhessünk egyúttal.

Mi motivált arra, hogy elkezdj poroszra fordítani A hobbitot?

Ez csak amolyan kísérletezés. Szerettem volna látni, hogyan fest A hobbit kezdete J. R. R. Tolkien porosz őseinek rekonstruált nyelvén. Egyúttal én is meg akartam valamennyire tanulni ezt a nyelvet. Eddig még csak a könyv első oldalával vagyok kész, és csak egy további oldalt tervezek lefordítani. Nagy segítségemre van a Poroszország területéről származó Glabis Niktorius, aki kiválóan beszél a poroszt.

A tolkien nyelvvel is sokat foglalkoztál egy időben. Még mindig? Beszéled valamelyiket?

Már a Tolkien műveivel való első találkozásomkor (csupán 12 éves voltam akkor) elhatároztam, hogy megtanulom a rúnákat és a tündék beszédét. Így tehát a Tolkien iránti szenvedélyemnek mindig is része volt a nyelvészeti érdeklődés. Részt vettem Nancy Martsch quenya leckéinek lengyelre fordításában az 1990-es években. A Gyűrűk Urát három fordításban is kiadták Lengyelországban: Maria Skibniewska változatához a D. (naptárak), és E. (írások és ábécék) függelékeket fordítottam én, az Amber kiadó változatához mindet. A 2000-es évek

elején pedig létrehoztam egy (más nyelvek mellett) neo-quenya és neo-sindarin fordításoknak szentelt weboldalt, ez a *Gwaith-i-Phethdain*. Amikor megjelentek a filmek, elemezni kezdtem őket nyelvészeti szempontból. Továbbra is fordítok és írok ezeken a nyelveken, főképp quenyául. De az írás és a beszéd két külön dolog. Csak remélni tudom, hogy ha találkozom egy tündével az erdőben, képes leszek beszédbe elegyedni vele!

Lengyelre fordítottál mást is?

A már említetteken túl lefordítottam *A hobbit művészetét*, valamint Michael W. Perry *Untangling Tolkien* című kronológiáját is. Amikor Peter Jackson filmjei megjelentek, a filmkönyvek fordításában szintén részt vettem. A rajongóinknak pedig elkészítettem a *The History of Middle-earth* (Középfölde Históriaja) több szövegének nem hivatalos fordítását is.

Van egy elég komoly fórumotok is, az Elendili. Ebben milyen szerepet játszottál?

Az *Elendil*nek társalapítója vagyok két barátom, Tom Goold és Athrandir mellett. Az Elendili a forrása a jelenlegi projektjeinknek, például az *Elendilion* híroldalnak. Maga a fórum 2003 decemberében indult, és 2006 táján volt a legaktívabb. Aztán megkezdődött a Facebook korszaka, és a társaságunk ma már a közösségi média világában működik. Facebookon megtalálható az Elendili csoport és az Elendilion oldal is. Az élénk közösségi életnek köszönhetően tudjuk megszervezni a Tolkien-utazásokat, és van kinek szerkeszteniünk a *Simbelmynë* című kiadványunkat (amely ingyenesen letölthető PDF-formátumban az Elendilionról).

Létezik jelenleg a Lengyel Tolkien Társaság?

Természetesen! De amit Lengyel Tolkien Társaságnak hívunk, az valójában a katowicei székhelyű Sziléziai Fantasy Club Tolkien-szekciója, amelynek tényleges neve Parmadili, vagyis „Könyvbarátok”. Sok Tolkien-művet a mi csoportunk tagjai fordítottak lengyelre. Ez a csoport szerkeszti és adja ki a *Simbelmynë*t; továbbá az *Aiglost*, egy Tolkien témájú szaklapot, amely időről időre angolul is megjelenik.

Ryszard Derdziński blogja a kutatásairól:

→ <http://tolkniety.blogspot.com/>

Ha érdekel a kutatás, támogathatjátok Galadhorn munkáját:

→ [PayPal.me/Galadhorn](https://www.paypal.com/Poland/moneyto/galadhorn)

→ [Patronite.pl/Galadhorn](https://www.patronite.pl/galadhorn)

TENGWAR: A MAGYAR MÓDOK KÉRDÉSEI

Írta: Bartók Nagy Tamás (Toma) és Orthmayr Flóra (Metaflora)

A Középföldén általánosan használt tengwar írás komoly népszerűségnek örvend a tolkien világ iránt érdeklődők körében: kezdve azoktól, akik csak egy tetoválást szeretnének az Egy Gyűrűn látott szép tünde betűkkel, egészen azokig, akik a részletes leírásokat bújva próbálnak megfelelni a Tolkien által sugallt kihívásra, miszerint ez a jelrendszer bármely nyelvre adaptálható. Az alábbiakban ez utóbbi megközelítésről lesz szó: nem mutatjuk be a tengwar írásrendszert az alapoktól (ezt megtette Tolkien A Gyűrűk Ura E. függelékében), hanem kifejezetten a Magyar Tolkien Társaságban használt magyar tengwar írásmódokkal foglalkozunk, ezek történetét és vitás pontjait igyekszünk áttekinteni.

Miért vannak különböző módok?

Egy új tengwar mód kialakításánál több, egymásnak ellentmondó szempont merülhet fel. A Tolkien eredeti rendszeréhez való illeszkedés már önmagában sem egyértelmű: a kizárólag a betűalakok és a hangtani rendszer összefüggésén alapuló eredeti fëanori koncepció teljes rugalmasságához képest a harmadkori „közszokás” már számos jelet rögzít, maga Tolkien pedig több különböző, részben eltérő logikájú megoldást használt az angol nyelvű szövegek írásakor is. (A tolkien szövegek alapján azonosítható módok részletes áttekintése az **Amanye Tenceli** weboldalon olvasható.)

A kiejtés követése alapvető szempont a tengwar módoknál, ez azonban szembekerülhet az adott nyelvhez egyébként használt (például latin betűs) írással való megfeleltethetőség igényével. Ennek jó példája, hogy a Tolkien által angolul írt tengwar-mintákat is két csoportba, az ortografikus (a latin betűs angol írást leképező) és a fonetikus (a beszélt nyelv hangjait követő) írásmódba szokás sorolni. Az alapvetően fonetikusán írt magyar nyelv esetében ez a jelkészlet kialakításakor kevésbé kritikus, de a magyarul önálló hangértékkel nem bíró idegen betűk, illetve a hagyományos írásmódú nevek esetében kérdés, hogy szükséges-e valamilyen módon ábrázolni a tengwar átírásban az eredeti írásmódban azonosítható, a kiejtést nem befolyásoló eltéréseket; és akár még az írásban nem jelölt hasonulások követése is felmerülhet.

Számíthat a meglévő módokhoz való alkalmazkodás igénye is: több, elméletileg egyaránt (nem) megfelelő megoldás közötti választáskor általában fontos érv, hogy elsősorban maga J. R. R. Tolkien, másodsorban későbbi releváns átírások melyiket alkalmazták – de az is kérdés, hogy milyen korábbi mintákat érdemes követni.

A magyar módok története

A Tolkien.hu fórumának Nyelvek és írások témájában először Svindler publikált teljesen kidolgozott tengwar magyar módot 2002. február 17-én, a fórumból induló „quenya–magyar levelezési listán” Amy és Olórin közreműködésével született megállapodás eredményét. Ennek

felhasználásával dolgozta ki Füzessy Tamás (Ankalimon) a Tolkien-könyvek javított magyar kiadásain használt módot, amelyre a továbbiakban Ankalimon-féle módként (A.) fogunk hivatkozni. Ennek alapvetései az első „hivatalos” felhasználás, a 2004-es *Középfölde atlasza* óta változatlanok, de kisebb, a már publikált szövegeket lényegesen nem érintő felülvizsgálatokon azóta is átesett. Legfrissebb verziójának részletes leírása az *Elveszett mesék könyve* (EMK) harmadik kiadásában (Helikon, 2017), a 2019-es és 2020-as Tolkien Születésnapokra megjelent *Tengwar írásmód quenya és magyar nyelvhez* kiadványokban, illetve a **Tolkien.hu** portálon olvasható. Két fő jellegzetessége azonban már *A Gyűrűk Ura* (GyU) 2008-as és későbbi kiadásaiban is szerepel, az E. függelék főszövegében: „*E kiadás címloldalainak alján látható magyar nyelvű szövegben a 12. és 16. betű a c-t és a dz-t jelöli, az ö-t és az ü-t pedig a felső két pont, illetve az ék tehta.*”

Többek között pont ebben a két dologban tér el a másik, a Magyar Tolkien Társaságban sokak által használt megoldás, amely Czégé Dávid (Felagund) nevéhez fűződik, így a továbbiakban Felagund-féle módként (F.) említjük. Ez a 2004-ben kidolgozott mód ugyan nem jelent meg nyomtatott kiadványban, de az Ankalimon-mód részletes leírásának 2017-es publikálását megelőző bő egy évtizedben általánosan használatban volt az MTT programjain: általában a Felagund-féle módot alkalmaztuk a Tolkien Levelező Verseny feladataiban, a Tolkien Születésnapokon az emléklapok írásakor, és az esetleges tengwar-oktatásokon is; és ezen alkalmakkor ennek a leírását osztogattuk az érdeklődőknek is.

Persze többször is felmerült egy „tengwaregyesítő” megbeszélés igénye, lehetőleg külső szakértők és nyelvészek bevonásával: 2015-ben még az V. Tolkien Konferencia programjába is bekerült a „A tengwar írásmód magyar átíratái” című szimpózium. Ez azonban végül elmaradt, és az átfogó nyilvános vitára azóta sem került sor – ezzel a cikkel eme rég várt eseményt szeretnénk részben motiválni, részben pótolni.

Célunk elsősorban az A. és F. közötti eltérések áttekintése és elemzése, mivel jelenleg az MTT közösségében ez a

két legismertebb megoldás, és az interneten is ezekre a legkönnyebb rátalálni – legalábbis magyar nyelven keresve. Angolul Radványi Balázs (Ninquefána) 2009 februárjában publikált variációja érhető el az **Omnigloton**: ez sokban hasonlít (a kialakítását tanácsaival is segítő) Felagund módjára, de néhány apróbb részletben eltér attól, ezekre is kitérünk. A vitatott pontok kapcsán hivatkozunk a már említett „quenya–magyar levelezési lista” verziójára, illetve Ábrahám Zsófia (Mau Palantír) megoldásaira is (az általa 2003-ban megosztott módot sajnos nem sikerült eredeti formájában fellelnünk, csak Ankalimon akkori reakciójából és a **Mautól e cikkhez kapott információkból** tudtunk kiindulni), továbbá más modern nyelvekhez készült, online elérhető rendszerekre. Ez utóbbiak helyi státuszát, elterjedtségét általában nem ismerjük, kiválasztásuknál az játszott szerepet, hogy hangtani hasonlóságuk révén releváns példákat adjanak a felmerülő kérdések vizsgálatához.

Közös alapok

Az A. és F. számos alapvetésben megegyezik. Egyik sem próbálja az alapértelmezettként említett lehetőséggel élve „szabadon, tetszés szerint” alkalmazni a tengwar jelrendszerét, hanem a Tolkien által *A Gyűrűk Ura* címlapján alkalmazott módszerhez („mit tett volna egy gondori ember, hogy a maga hagyományos jeleivel reprodukálja a mi nyelvünket” – GyU, 1669–1670. o.) hasonlóan egy-egy eredeti, tolkien-i módot vesznek alapul, megtartva abból minden, a magyar beszédhangokra értelmezhető hang–jel párosítást. Mindkettő igyekszik tengwar alapjeleket rendelni a magyar ábécé mássalhangzóihoz (a szintén egységes módosítójellel képzett ‘gy’, ‘ly’, ‘ny’, ‘ty’ palatálisok kivételével). Mindkét mód tehtákat használ a magánhangzók jelölésére, és ezeket a sindarinhoz hasonlóan a következő mássalhangzó tengwája fölé (a hosszú magánhangzók tehtáját hosszú szárra) helyezi, hiszen a magyar nyelvben is több szó végződik mássalhangzóra, mint magánhangzóra. Általánosan használt jelölés (az A. és F. mellett már a levelezőlistás megoldásban is) a mássalhangzók duplázására a tengwa alatti vonal vagy hullám; a már említett palatálisok képzése a tengwa alatti dupla ponttal (ennek

egyetlen ismert alternatívája az önálló palatális sorozat); illetve a tengwa fölötti vonal vagy hullám bizonyos mértékű használata a megelőző N vagy M jelölésére (ennek alkalmazási körét illetően már vannak eltérések).

Az eltérő, sőt ellentmondó jelválasztások elsősorban az alapul vett tolkien-i módok eltéréséből, illetve az alkalmazkodás szempontjaiból adódnak. Ankalimon a tolkien-i mintát követő általános angol módot vette alapul a *Tengwar Textbookban* (2. kiadás 2.0, 2002. június) publi-

kált leírásokat követve; és kiemelt fontosságot tulajdonított annak is, hogy a magyar átírás a lehető legkevésbé interferáljon az angolral, az abból hiányzó magyar hangok olyan jelekhez kerüljenek, amelyek az angolban minél ritkábban fordulnak elő. Felagund azonban a tünde nyelvekhez használt módok közül választotta ki azt, amelyiknek a hangkészlete a legközelebb állt a magyar nyelvéhez: a gondori sindarint, amelyet Tolkien a „Király levelében” alkalmazott (ez Aragorn Samu-
nak írt levele, amelynek két verziója a *HoMe IX.*, *Sauron Defeated* c. kötetében jelent meg).

Mivel a tengwar alapelve, hogy a beszédhangokat valamilyen hangtani rendszer alapján

kell a betűk táblázatába beosztani, a módok összehasonlításának elengedhetetlenül része a hangtani szempontok vizsgálata, azonban ezt igyekszünk minél közérthetőbben elvégezni. A mellékelt hangtani táblázatban a mássalhangzók képzési hely és mód szerinti csoportosításban láthatóak, a tengwatáblázathoz igazított elrendezésben. A hangok általában (félkövérrel) a magyar, ennek híján (dőlttel) az angol írásmódjuk szerint szerepelnek: szürke háttér emeli ki azokat, amelyek a két nyelv (angol és magyar) közül csak az egyikben fordulnak elő. (Az ínycenek kedvéért feltüntettük az IPA jeleket is, de ezekre nem hivatkozunk.) A cikk szövegében a hangokat aposztrófok között, magyar kiejtésük szerint írjuk; a betűket nyomtatott nagybetűkkel. A tengwatáblázatra sorozatok (oszlopok) és fokok (sorok), illetve az egyes jelek sorszámait hivatkozunk.

A vizsgált modern módok általában követik a harmadkorban szokásos hangértékeket, így a hangtani táblázatból a magyar ajakhangok (‘p’, ‘b’, ‘f’, ‘v’, ‘m’) a tengwatáblázat II. sorozatában; a fogmederben képzett zárhangok és

	I.	II.	III.	IV.
1.	1. p T	2. p P	3. q CS	4. q K
2.	5. p̄ D	6. p̄ B	7. cy DZS	8. q̄ G
3.	9. b - C	10. b F	11. d S	12. d̄ C CH
4.	13. m̄ - DZ	14. b̄ V	15. c̄ ZS	16. d̄̄ DZ -
5.	17. m N	18. B M	19. c̄ -	20. B̄ -
6.	21. n̄ - (R)	22. b̄ - W	23. a J	24. a -
	25. γ R	26. γ̄ (RD)	27. τ L	28. τ̄ (LD)
	29. ʃ SZ	30. ʃ̄ SZ	31. ʒ Z	32. ʒ̄ Z
	33. λ H	34. d̄ -	35. λ̄ -	36. o -

A tengwák táblázata

az A. (fent) és F. (lent) szerinti magyar megfeleltetésekkel (A vitatott megoldásokat szürke háttér jelzi.)

nazális ('t', 'd', 'n') az I. sorozatban; a torokhangok ('k', 'g') pedig a IV. (vagy ennek híján a III.) sorozatban egyértelműen elhelyezhetők; ahogy az 'l', az 'r', a 'h', valamint az 'sz'-'z' pár is hagyományos helyére kerül a kiegészítő betűk között. A III. sorozat funkciója valamivel változatosabb, de az ismert magyar módokban egységesen ide kerül a prepalatális 's' és 'zs', valamint a palatális 'j'. Az első két fokra még így is lehetnének eltérő megoldások, de az elsődlegesen tárgyalt A. és F. esetében (amelyek a magyar palatális oszlopot mellékjelekkel képzik) ez a 'cs'-'dzs' pár helye.

A C–DZ probléma

A magyar átírások esetében az egyik legvitatottabb kérdés a 'c' és 'dz' jelölése, ezeknek ugyanis egyik tolkieni módban sincs megfelelője. A 'c' és 'dz' fogmederben képzett zár-réshangok, ez alapján leginkább az I. (fogmederhang) sorozatban, esetleg a III. (prepalatális) sorozatban lennének jó helyen, akár a zárhangok (1–2. fok), akár a réshangok (3–4. fok) között – ha más hangok már nem foglalták volna el ezeket a helyeket. A fentiekben részletezett megfeleltetések után viszont a magyar 'c'-'dz' hangpárok pont ugyanoda illenek, mint az angol 'th'-'th' (sindarin 'th'-'dh'): az I. (fogmederhang) sorozat 3. és 4. fokára (9. és 13. tengwa). A magyar módok közül a levelezőlistás és az F. is ide teszi őket, Ankalimon számára azonban ezek a helyek kezdettől fogva foglaltak számítanak a gyakori angol hangérték miatt, így nála a 'c'-'dz' pár a IV. sorozatba, a 12. és 16. tengwára kerül. Bár a vegyes szövegekben adódó ellentmondás így sem kerülhető el teljesen, de Ankalimon érvelése szerint sokkal kisebb gondot okoz, ha az angolban ritka (csak jövevényszavakban – pl. a skót „loch” végén – előforduló) 'ch', mint ha a gyakori 'th' az, amivel ezek a speciális magyar betűk összekeverhetővé válnak.

A Felagund által választott 9. és 13. tengwa a lengyelben ugyanígy a 'c' és 'dz' jele, míg a franciában a magyar 'sz'-nek és 'z'-nek, a cseh módokban pedig a magyar 'ty'-nek és 'gy'-nek megfelelő (Ť és Ď betűvel írt) hangoké. A 12. tengwát viszont a vizsgált nem magyar módok (sindarin, orosz, német, cseh, lengyel) általában az angol hangértékhez közeli, torokhang 'ch'-ra használják, a német emellett a palatálisra is. (Az oroszban, csehben, németben pedig a

16. tengwa is szerepel valamilyen zöngés, szintén a 'h'-hoz közeli hang jeleként.) A CH funkciója a magyarban is hasonló: jelölheti a palatális (pech, technika), a torokhangot (krach, jacht) vagy a sima 'h'-nak megfelelő gégehangot (archívum, Richárd) – és az F. meg is adja erre a célra a 12. tengwát. (A korai quenyában még három külön tengwa volt ezekre a 'h'-szerű hangokra: a 33. a palatálisra, a 11. a torokhangra, a gégehangra pedig a „halla”: a megnyújtott, hurok nélküli szár. Később ezek részben összeolvadtak, és a 33-ast a harmadkorban már a quenyában és a sindarinban is a gégehangra használták. A 12. tengwa a gondori sindarinban – ahol a torokhangok a III. sorozatból a IV. sorozatba kerültek át – örökölte meg a 11. szerepét.)

Érdekeség, hogy a levelezőlistás mód a 12. és 16. helyre a 'cs'-'dzs' (prepalatális zár-réshang) párt tette, ezek szokásos helyét üresen hagyva: a 'c'-'dz' párral közös fok ugyan indokolt számukra, de ez a sorozat a 'k' és 'g' hangoktól való meglehetősen eltérő képzési helyük miatt mégsem jó választás.

Ha nem ragaszkodunk az alaptáblázatban való elhelyezéshez, két további hagyományos megoldást is lehet találni a 'c' és a 'dz' jelölésére. Az egyik a 't', illetve 'd' tengwájának kiegészítése a követő 'sz' jelével (a hurokhoz illesztett alsó kampóval). Mau eredetileg ezt az írásmódot javasolta, és oktatásokon az ő nyomán a 'c'-re Felagund is opcionális, hangtanilag megalapozottabb megoldásként említi. A külföldi példák közül ezt az sz-kampós változatot használja a 'c'-re az orosz, a szlovén és két különböző cseh mód – a 'dz' viszont ezek közül csak az egyik cseh módban szerepel, ahol a 23. számú

	foghang	fogmederhang	ajakhang	előszájpaddlászhang (prepalatális)	szájpaddlászhang (palatális)	torokhang	gégehang
zárhang		t /t/ d /d/	p /p/ b /b/		ty /c/ gy /j/	k /k/ g /g/	
zár-réshang		c /t͡s/ dz /d͡z/		cs /t͡ʃ/ dzs /d͡ʒ/			
réshang	th /θ/ th /ð/	sz /s/ z /z/	f /f/ v /v/	s /ʃ/ zs /ʒ/	(ch) /ç/	ch /x/	h /h/
orrhang (nazális)		n /n/	m /m/	(n) /ɲ/	ny /ɲ/	ng /ŋ/	
közelítőhang			wh /w/	r /r/	j /j/		
oldalsó közelítőhang		l /l/			ly /ɫ/		
pergetett hang		r /r/					

Az angol és magyar nyelv hangjai – magyar (félkövér) vagy angol (dőlt) írásmód szerint

	Sz-kampó	Kiegészítő fokok
C	ᚱ	ᚰ
DZ	ᚱᚰ	ᚰᚰ
X	ᚰ	ᚰ

tengwát kapta. Az sz-kampót a magyar módok korai változatai (A.: 2003, F.: 2004) egyébként még általános lehetőségként említették bizonyos mássalhangzókat követő 'sz' jelölésére, ezzel szemben a 'dz' esetében

szükséges 'z' hangértéket mindkét módalkotó a tolkieni mintával ellenkezőnek érezte. (Ez talán nem teljesen jogos, mivel Tolkien a követő S jelölésére 'sz' és 'z' hangérték esetében is használta az sz-kampót (ld. **Amanye Tenceli: Later or Westron Convention**); de annyiban igen, hogy ha Tolkiennál a kampót az angol előreható zöngésségi hasonulás miatt lehet 'z'-ként használni, úgy ez a hátraható hasonulást alkalmazó magyarban nem működőképes megoldás.) Ankalimon módjából végül teljesen kikerült az sz-kampó, Felagundnál (és az említett két cseh módban) azonban az X-et jelenleg is – az angol gyakorlatnak megfelelően – az sz-kampóval kiegészített 4. ('k') tengwa jelöli.

Egy másik megoldás a 'c'-'dz' problémára a kiegészítő fokok használata. Ezek az alul-felül nyújtott szárú betűket tartalmazó fokok részei az eredeti fëanori rendszernek, de mivel a harmadkori írásokban nem volt rájuk szükség, ezért a legtöbb tengwatáblázat (köztük *A Gyűrűk Urában* közölt is) elhagyja őket. A függelék szerint ezek „többnyire a hehezetes mássalhangzókat jelölték (pl. t + h, p + h, k + h), de szükség esetén egyéb mássalhangzó-kapcsolatokat is jelölhettek” (GyU, 1666. o.). Ezekből a német a zöngétlen (egyhurkos), egy harmadik cseh mód pedig mindkét (zöngétlen és zöngés) sort alkalmazza, pont a zár-réshangokra: a 'c'-nek mindkettő, utóbbi pedig a 'dz'-nek is így ad helyet az I. sorozatban. (A IV. sorozat zöngétlen kiegészítő fokára pedig mindkét esetben a 'ksz' (X) kerül, egyedüli ismert alternatívaként az sz-kampós jelölésre.) A vizsgált magyar megoldások közül ezzel a lehetőséggel is csak Mau élt (és feltehetően a 2003-as eredeti módjában még nem, csak a 2020-as rekonstrukcióban), a levelezőlistás módhoz hasonlóan azonos fokokba téve a 'c'-'dz' párt a szintén zár-réshang 'cs'-'dzs' párral

	A./F.	Mau
TY	ᚰ	ᚰ
GY	ᚰᚰ	ᚰᚰ
NY	ᚰᚰ	ᚰᚰ
LY	ᚰ	(ᚰ)

Ebben a variációban a III. sorozat első két fokába a maradék két magyar zárhang, a 'ty' és a 'gy' kerül, s egyúttal az 'ny' is helyet kap az alaptáblázat nazálisai között. Ezeket az A. és F. is a palatalizáló pontokkal képzi, ami szintén jó megoldás, de ha lehetséges a

3. és 7. tengwáknak az általában ide helyezett 'cs'-'dzs' párnál indokoltabb hangértéket adni, akkor az a 'ty'-'gy'.

Az Ö-Ü csere

A magánhangzókat (a belerandihoz hasonló „teljes írások” kivételével) a tengwák fölé (ritkábban alá) írt mellékjelek (tehták) jelölik, és ezek kapcsán egyik tolkieni leírás sem hivatkozik hangtani érvekre, csak használati hagyományra. A magyar (és más vizsgált modern) módok követik a függelékben az 'á', 'é', 'í', 'ó', 'ü' (és hosszú variánsaik) jelölésére megadott „leggyakoribb alakokat” (olyannyira, hogy az 'e'-'i' és 'o'-'u' párokon belüli felcserélhetőség lehetőségével is talán csak J. R. R. és Christopher Tolkien élt). A magyar nyelvben ezek után már csak két kérdéses magánhangzó marad: az 'ö' és az 'ü' – de ezek egyből az A. és F. közti egyik legfeltűnőbb ellentmondáshoz vezetnek. A levelezőlistás mód és az A. a tengwa feletti két pontot használja az 'ö'-re és a lefelé mutató éket az 'ü'-re, az F. (mint előtte már Mau is 2003-ban) pont fordítva. Előbbi egy bevallottan önkényes kiosztás azon az alapon, hogy „sem hangtani, sem tolkieni hagyomány nem köti a választást” (EMK 1., 455. o.), bár Ankalimon elmondása szerint abból indult ki, hogy az ék az angol módban az akár az 'ü' hanghoz közeli érték jelölésére is használható magánhangzó Y jele. A Felagund által alapul vett gondori mód azonban az 'ü' hangnak megfelelő sindarin Y-t a két ponttal jelöli, ami sokkal egyértelműbb tolkieni minta. A két megoldás viszonya kicsit hasonlatossá teszi az 'ö'-'ü' párost a „könnyebben írható jelet a gyakori hanghoz”

A	I	E	O	U
ᚰ	ᚰ	ᚰ	ᚰ	ᚰ

Magánhangzó alapkészlet

elv alapján felcserélhető tehta-párokhoz is. A magyarban az 'ö' a gyakoribb a kettő közül, és általánosságban nézve az éket könnyebb írni, mert nem kell hozzá felemelni a tollat – a pontok viszont megszokottabbak lehetnek a magyar használónak.

Ü/Ö	Ö/Ü	É/Ö	Ó/Ö	Ú/Ü
ᚰ	ᚰ	ᚰ	ᚰ	ᚰ

További lehetőségek

A vizsgált modern módok közül az ék 'ü' szerepben még a franciában fordul elő, ahol viszont a magyar 'ö'-szerű hangokra a tompa (balra dőlő) ékezetet használják. A sindarin mintát követő kétpontos 'ü' a finn és a német módokban jelenik meg, amelyek az 'ö' hangra a „módosított u-kampót” használják. A Mautól kapott összefoglalóban két alternatív megoldás is szerepel a kérdéses magánhangzók jelölésére. Az egyik az F-hez hasonlóan a két pontot használja az 'ü'-re, az 'ö'-re viszont az 'é' tehtáját (éles ékezet) duplázza meg. Ezzel gyakorlatilag a hiányzó ajakkerekítéses magánhangzókat kerekítetlen párjaik ('é', 'í') tehtájának megkettőzésével nyeri. A másik verzió szintén a

kettőzéssel játszik, itt a mély ajakkerekítések ('o', 'u') jelének kettőzésével kapjuk a magas párjukat. A tehtakettőzés egyébként az 'e', 'o' és 'u' esetében Tolkiennál a hosszú változatok alternatív jelölésmódja a hosszú szár bevetése helyett: Felagund ezt az 'o' és 'u' kapcsán néha említi mint a magyar módban is alkalmazható megoldást, de ő maga nem használja.

Idegen betűk

Ugyan a gyakorlatban ez ritkábban okoz gondot, de a tengwar átírásnak kérdéses pontja a magyar szavakban előforduló, de a magyar ábécé részének nem tekintett idegen betűk (Q, W, X, Y, CH) kezelése is. (Nem kitérve a hagyományos írásmódú nevek összetettebb problémáira, amelyeket többnyire Ankalimon és Felagund szerint is fonetikus írásmóddal lehet megoldani, míg a hagyományos írásmódnak tett egyetlen közös engedményként a 'j' hangértékű LY-nak a J-től eltérő, palatalizált 'l' jelölését mindketten megtartották.)

A fonetikus és jeltakarékosság elvéből kiindulva az A. jelenleg az idegen betűk egyikére sem használ külön jeleket: bár utolsó kivételként a hagyományos írásmódú nevekben előforduló magánhangzó Y-ra még 2017-ben is fenntartotta a 35. számú tengwát, de a mód legutóbbi publikált változatában már a Q, W, X jelölésére kiírt 'k', 'v', 'k'+ 'sz' értékű tengwák mellett az Y esetében is az 'i' tehtája szerepel. Szóbeli egyeztetéseink során Ankalimon ezt anynyiban pontosította, hogy ezekhez az idegen betűkhöz valójában nem jelet kellene rendelni, hanem szabályként adni meg, hogy fonetikusán írándók – és ugyanez vonatkozna a CH-ra is, amit H-ként vagy HH-ként írna le.

Felagund ezzel szemben megőrizte az alaptáblázatban a gondori sindarinban és a tolkieni angol módokban is használt, a magyarban (nála) más szerepet nem kapott 12. tengwát a CH és a 22. tengwát a W jelölésére; az X-re a leírásban ugyan nem tér ki, de szóban el szokta mondani, hogy az sz-kampós megoldást alkalmazza.

Az önálló Y-t Ankalimonhoz hasonlóan Felagund is minden esetben fonetikusán (mint 'i' vagy 'j'), illetve idegen szavak esetében a forrásnyelv tengwar-módjának megfelelően írja: ebben Radványi Balázs megoldása tér el határozottan a többitől. Nála ugyanis a magánhangzó Y jele az 'a' tehtája fejjel lefelé; a mássalhangzó Y jelölésére pedig a 23. ('j') tengwa alá kerül a palatalizáló két pont. Az Y (valamelyik) szerepére a 35. tengwa is esélyes lehet: már a levelezőlistás leírásban szerepel (pontosítás nélkül), az A. 2008-as verziója pedig kifejezetten a magánhangzó Y számára javasolja – ez azonban kevésbé illik az egyébként magánhangzóként csak tehtákat használó magyar módhoz. Kiváló megoldás lehet azonban mássalhang-

	angol (általános)	angol (CJRT)	cseh
QU	q̄ / q̄p / a	q	d / qb

zó Y-ként: már a függelék is említi ebben a szerepben a 23. tengwát, mely a lengyel, a szlovén és a francia módokban is 'j' hangértékű.

A Q problémájával a jelek szerint egyik módalkotónk sem foglalkozott. Ez a betű betűszavak kivételével többnyire csak a QU kapcsolatban bukkan fel, amikor 'kv'-nek ejtjük, ezért érdemes lehet ezt a kapcsolatot egyben kezelni, ahogy például a német mód teszi, a 'k'+ 'v' jeleit adva meg – a Tengwar Textbook is elsősorban ezt javasolja az angolban. Ezzel összhangban Ankalimon a QU-t 'k'+ 'v' kapcsolatként írná, bár a jelenlegi módleírásából a 'k'+ 'u' következik: mindkettőnek megvan az a hátránya, hogy nem azonosítható az eredeti Q. A 'kv' jelölése megoldható lenne egyetlen önálló vagy mellékjeles tengwával is: a Tengwar Textbook említi Christopher Tolkiennál a 4. ('k') tengwa módosított változatát, az általános angol írásgyakorlatban pedig a (követő W jelölésére Tolkien által is használt) módosított u-kampóval kiegészített 4. tengwát a QU szerepében, illetve ritkább esetként a 24. tengwát az önálló Q-ra; az egyik cseh módban pedig a 34. tengwa szerepel. Felagund kérdésünkre a 'k' jelölésére használt 4. tengwát javasolta egyetlen alsó ponttal kiegészíteni a Q számára, de nem tervezte külön kezelni a QU-t.

Megelőző nazálisok jelölése

A tengwar módok a jelkiosztás mellett különböző rövidítések, illetve egyéb hagyományos szabályok alkalmazásában is eltérhetnek egymástól. Az egyik elterjedt tolkieni rövidítést, a megelőző nazálist jelző, tengwa fölötti (hullám) vonalat valamilyen mértékben minden vizsgált magyar mód használja, de eltérő szabályok szerint.

A levelezőlistás megoldásban és az A. korai változataiban csak annyi szerepel, hogy az N, M „jelenléte a tengwa előtt [...] jelölhető a tengwa fölötti tilde vagy vonal segítségével”, részletszabályok nélkül. Az A. későbbi verzióiban és az F. egy régi leírásában is konkrét példák felsorolása adja meg a nazális hullám alkalmazhatósági körét és jelentését: ezek minden esetben az I., III. és IV. sorozat egyes tengwáihoz rendelik a megelőző N-t és a II. sorozat egyes tengwáihoz a megelőző M-et, de nem a sorozat egészéhez, és nem is azonos logika alapján: Felagund 2004-es leírása a gondori mód példájára hivatkozik; Ankalimon pedig elmondása szerint megvizsgálta a lehetséges kombinációk (N vagy M az adott betű

előtt) gyakoriságát a magyar nyelvben, és a gyakrabban előforduló kombinációt adta meg (az egészen ritkákat pedig teljesen kihagyta), összhangban az eredeti céllal, mely szerint az efféle mellékjeleket a tengwarban „rövidítésre alkalmazták, különösen a gyakori mássalhangzó-csoportok jelölésére” (GyU, 1669. o.).

Bár a leírásokból ez pontosan nem derül ki, de mostanra Felagund az oktatásain függelékben szereplő elvre (mely szerint a nazális hullám „azt jelölte, hogy a mássalhangzót ugyanannak a sorozatnak a nazálisa előzi meg” – GyU, 1669. o.) hivatkozva a teljes I. és II. sorozatra értelemszerűnek tekinti a szabályt, és emellett „tintatakarékossági” okokból kiterjeszti a megelőző N jelölését a III. és a IV. sorozatra is: egyrészt ezekhez is az N-nel adódnak a magyarban gyakori kombinációk, másrészt a magyar tengwatáblázatban itt üresen hagyott 5. fok egyébként az ‘n’ alváltozatainak helye lenne. Ezzel tulajdonképpen még az az elvárás is teljesül, hogy azonos sorozatbeli nazálist képviseljen a rövidítés, mivel a III. és IV. sorozat hangjaihoz a megelőző nazálisok képzési hely szerint hasonulnak (így jön létre a „kancsó” prepalatális, illetve a „harang” torokhangú ‘n’-je).

Ezzel szemben Ankalimon az EMK-beli publikációt megelőző felülvizsgálat során jelentősen szűkítette a nazális hullám alkalmazásának körét. A hangtani indokokra hivatkozó leírás lektorálásakor ugyanis a kötet felelős szerkesztője azt javasolta, hogy ezt a jelölést teljesen hagyják el, mivel a magyarban semmilyen jelentése nincs. Ez azonban igaz az angol nyelvre is, ahol Tolkien mégis használta a nazális hullámot. Így végül – elvben a tolkieni angol használatot alapul véve – csak az első két sorozatra őrizték meg a rövidítés használatát. (Továbbá a C és DZ esetében, mivel ezeknek Ankalimon szerint is „igazából az I. sorozatban lenne a helyük”. – EMK 1., 453. o.)

Radványi Balázs nazális-szabályt nem ad meg, de példaszövegében az ND és az MB mellett az NL esetében is alkalmazza ezt a jelölést, ami új kérdést vet fel: a sorozatok szerint megadott szabályok esetében (ld. A. és F.) ugyanis a sorozatba nem tartozó kiegészítő tengwákra nem értelmezhető az „azonos sorozatbeli nazális”. Azonban a jelölés funkciója hangsúlyozottan a rövidítés, és elméletben semmi akadálya nem lenne kiterjeszteni az N-értelmű használatot a kiegészítő tengwákra, legalábbis a 25–32. számúakra: erre egyrészt tolkieni példa is van, másrészt, ha az „azonos sorozatot” nem vizuálisan, hanem hangtanilag értelme-

z az A-nál a C–DZ esetében tesszük –, akkor indokolt is (hiszen a 25–32. tengwák is fogmederben képzett hangokat jelölnek).

Tolkieni mintát követve a nazálisok (‘n’, ‘ny’, ‘m’) duplázását Ankalimon és (az ő tanácsára) Felagund is a felső nazális hullámmal jelölik a többi mássalhangzónál szokásos alsó (hullám)vonal helyett. Ankalimon ennek mintájára a ‘j’ kettőzését is az alaptengwa palatalizálásával jelöli. Ez a kombináció a quenyában (ahol a 23. tengwa magában néma) egyszerűen a ‘j’, Radványi Balázs magyar módjában pedig a mássalhangzó (vagyis szintén ‘j’-nek ejtett) Y jele. Mivel a quenyában, sindarinban és angolban nincsen hosszú ‘j’, tolkieni példa közvetlenül nem szólhat e megoldás mellett.

A külföldi módok közül a németnél és a franciánál találtunk prenazalizáló hullámot. Előbbi esetében az alkalmazás köre nem egyértelmű, de a példák között NT, ND, MB és NK szerepel, továbbá az a kikötés, hogy mivel a német szavakban az NG betűkapcsolat mindig a nazális torokhangot jelöli, így erre a 20. tengwát kell használni. A francia leírás az azonos sorozatbeli nazálisra hivatkozik: ez esetben ez azért egyértelmű, mert csak három sorozatot használ, és mindháromban van nazális.

Az óre-szabály

Egy másik vitatott kérdés az úgynevezett „óre-szabály”, vagyis a kétféle ‘r’-értékű tengwa használata. A tengwar eredeti, quenya kiosztásában a 21. (óre) és a 25. (rómen) tengwa is ‘r’-szerű hangot jelöl, de különbözőeket: a rómen tartozott a magyarban is használt, pergetett ‘r’-hez, az óre pedig a lágy, közelítőhang-képzésűhöz (ezért is van egy sorban a ‘w’ és a ‘j’ jeleivel). A harmadkori középföldi nyelvek (köztük az akkori quenya is) viszont csak a rómennel jelölt pergetett ‘r’-t használták. Ennek ellenére Tolkien a *The Road Goes Ever On* című kiadványhoz készített Namárië-átiratában a róment csak magánhangzók előtt alkalmazta, mássalhangzók előtt és szavak végén az órét – feltehetően esztétikai okokból, nem hallható eltérések jelölésére. Az angol nyelvű átírásokban is hasonlóan használta ezeket a tengwákat, bár ott más hangtani különbség adhat erre magyarázatot: az általa beszélt dialektusban az ‘r’-t csak a magánhangzó előtt ejtik (nem pergetetten), más pozíciókban csak az őt megelőző magánhangzó megnyújtásában vesz részt. Ennek következményeképp, ha a szóvégi (néma) ‘r’-t közvetlenül követi egy magánhangzóval kezdődő szó, akkor a kiejtésnek megfelelően rómen jelöli (mint az a Király levelének angol nyelvű részében is megfigyelhető).

NN	ᑎᑎ	ᑎ	ᑎ̃
----	----	---	----

zük – ahogy az F-nél a III. és IV. sorozat, illetve

Felagund ezt a tolkien hagyományt követve (opcionálisan, és bevallottan csak dekoratív céllal) szavak végén és mássalhangzók előtt az órét javasolja, míg Ankalimon kizárólag a róment használja (mivel a magyarban hangtanilag nem indokolt kétféle 'r' elkülönítése, és a quenyával ellentétben még történeti okok sem szólnak mellette). A külföldi módok közül a szlovén alkalmaz Felagundéhoz hasonló szabályt, a német viszont hangtani alapon különböztet meg kétféle 'r'-t (a szótag végi 'r' ott egy 'á'-szerű hangsúlytalan magánhangzóként jelenik meg, ennek jele az óre). A finn és az orosz egyáltalán nem használják az órét, a cseh a zöngétlen Ř, a francia pedig a szóvégi (általában néma) T jelzésére.

Az F. a tengwatáblázatban feltünteti a 26. és 28. tengwát is az eredeti quenya 'rd' és 'ld' hangértékkel mint opcionálisan (rövidítési, illetve dekorációs célból) használható jeleket. (A lehető legszűkebb jelkészletre törekvő A. nem használja ezeket.) A Tengwar Textbook az általános angol módban szintén említi ezeket ritkán használt megoldásként az 'rd' és 'ld' leírására, de ebben a szerepben más vizsgált mód nem vette át őket: ahol használják ezt a két tengwát (pl. sindarin, német, cseh, francia) ott más hangértéket adnak nekik.

Kettő lett, maradhat?

A fő témaként kiemelt A. és F. konfliktusai tehát az esetek többségében nem eltérő következtetésekből, hanem eredendően más megközelítésből adódnak. Az 'ö'-'ü' csere (és a sokkal ritkábban észlelhető 'c'-'ch' ellentmondás) kivételével az eltérések nem értelemzavaróak, a teljes jelkészlet ismeretében a két mód bármelyikén írt szöveg könnyen olvasható. Ebben a két kritikus kérdésben tényleg jó lenne megegyezésre jutni, de ezek az ellentmondások a módalkotók számára is kezdetől fogva ismertek, mégsem sikerült meggyőzniük egymást: mostanra pedig, mikor mindkét mód mellett lényeges érv az eddigi elterjedt használat, bármelyiket is választjuk, nem lehet nyomtalanul elfelejteni a másikat. Ezekről eltekintve azonban a jeltakarékos, egyszerűsítő A. és (az összes opcionális javaslatot is figyelembe véve) az alapértelmezett jelkészletet minél teljesebben kihasználó, alkalmazásában tintatakarékos F. jól megférhet egymás mellett, és talán ekképpen érdemes őket együtt az írás magyar használói elé tárni, hogy a lehetőségek ismeretében mindenki kialakíthassa a saját stílusát a kettő között húzódozó skálán.

Nagyon köszönjük a segítséget mindenkinek, aki segített régi leírásokat előadni, vagy a kész cikket ellenőrizte, de különösen Ankalimonnak, Felagundnak, Maunak és Svindlernek, hogy válaszoltak a kérdéseinkre.

Források

Magyar módok:

Ankalimon-féle mód: *Magyar tengwar írásrendszer*. In: J. R. R. Tolkien: *Elveszett mesék könyve I.* (Helikon, 2017), 447-459.o. (tolkien.hu/tengwar)

Felagund-féle mód: tolkien.hu/kozosseg/dokumentumok/tengwar-magyar-felagund/viewdocument/323

Radványi Balázs módja: www.omniglot.com/conscripts/tengwar_hu.php

Mau Palantir módja: mau-palantir.hu/phonological-hungarian-tengwar-mode/

Fórum: tolkien.hu/kozosseg/forum/3-koezepfoelde/20-nyelvek-es-irasok

(Továbbá jelenleg nem publikált leírások és szóbeli közlések.)

J. R. R. Tolkien tengwar-leírásai, eredeti példák és angol módok:

J. R. R. Tolkien: *A Gyűrűk Ura* (Európa, 2008)

Måns Björkman: *Amanye Tenceli*

(at.mansbjorkman.net/tengwar.htm)

Chris McKay: *Tengwar Textbook* (2. kiadás 2.0, 2002. június; 4. kiadás 2.0, 2004. április)

Más nyelvek módjai:

Cseh: www.angrenost.cz/clanek.php?akce=clanek&id=199;tengwar.szm.com/ct/index.html;
gorvin.mysteria.cz/tengwar.htm

Finn: www.sci.fi/~alboin/suomitengwar.htm

Francia: www.simonrousseau.free.fr/tolkien/teng-fra.pdf

Lengyel: tengwar.art.pl/tengwar/jezyk-polski.php

Német: www.cinga.ch/langmaking/DTM/dtm.html

Orosz: hex.pp.ua/tengwar-russian-mode.php

Szlovén: sl.wikipedia.org/wiki/Tengvar

További források:

Cserniczkó István–Hires Kornélia: *Hangtan: Előadások gyűjteménye magyar szakos hallgatók számára* (kmf.uz.ua/hun114/images/konyvek/Cserniczko_Hires_Hangtan.pdf)

Forró Orsolya: *A magyar hangtan alapjai* (btk.ppke.hu/uploads/articles/4090/file/forroo_hangtan_rev1.pdf)

Kálmán László: *Pechünk van a ch-val* (www.nyest.hu/hirek/pechunk-van-a-ch-val)

Wikipedia: *English phonology* (en.wikipedia.org/wiki/English_phonology)

Wikipedia: *English orthography* (en.wikipedia.org/wiki/English_orthography)

(Utolsó elérés minden hivatkozásra: 2020.08.07.)

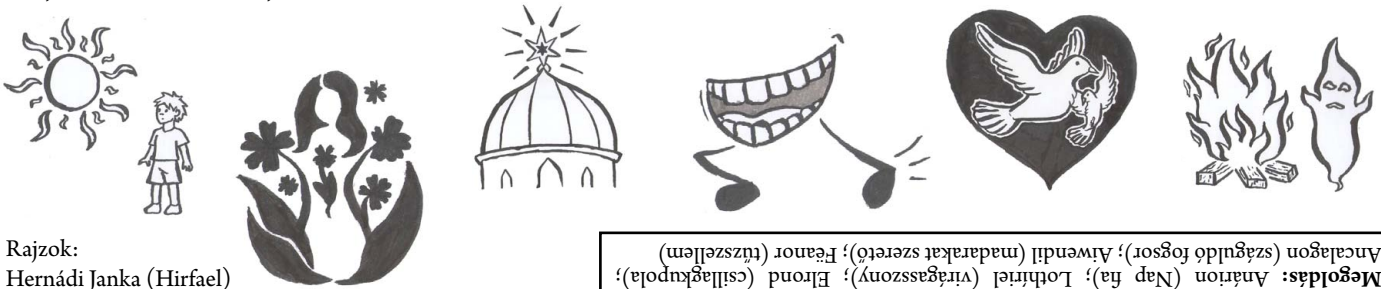
A Talányok rovat feladatait eddig is a Tolkien Levelező Verseny jelenlegi és egykori szervezői és versenyzői írták, de most még közvetlenebbül merítünk eme programsorozat kincsesbányájából. Az első feladvány például 2009-ből, a III. verseny Dúndan kategóriájából származik. Főszereplője az ifjú Müge, aki hajlamos megalapozatlan, téves állításokat szőni a meséibe. Az alábbi történet, melyet a Pajkos Póniban adott elő némi sör elfogyasztása után, jó pár helyen ellentmond a Nyugatvégi Piros Könyv információinak, de azért vannak olyan tények is, amelyeket sikerült eltalálnia. Hány igaz és hány hamis állítást sikerül kiválogatnotok a monológjából?

„Hogy honnan ismeri a megyei polgármester a királyt? Az is egy szép történet! Jó pár évvel ezelőtt történt, hogy egy este beállítottak ide azzal az Alagival, aki igazából Zsákos, és azt mondta, könyvet akar írni – valami daloskönyvet, úgyhogy gyűjtögette is a jó nótákat itten. Itt, Bríben még csatlakoztak hozzájuk vagy húszan, akik a Fűvesúton jöttek még aznap hajnalban, meg innen vittek egy pónit is, mert hogy gyalog érkeztek. A Páfrány Pockó kinevette őket, kapott is egy követ az arcába! A Vándor nevű fickó vezette őket tovább, az a kellemes arcú, tündepáncélos kósza – nohát, hiszitek vagy sem, őt koronázták királlyá! Ő sokat látogatta ezt a kocsmát ko-

rábban, azt mondta, finom itt az alma, csak a helyi sört nem kedvelte. Azt mondják, tündék is vannak az ősei közt! Nem akárhogy lett ám király, a hobbitok is részt vettek a döntő csatákban: a polgármester úr olifánton ment a csatába – igen, bizony, látott igazi olifántot, akárki is állítja az ellenkezőjét –, a Trufiádok úr meg igazi, magas ló hátán, nem ám valami pónin! Láttátok már a Peregrin úr szép kürtjét? Azt is egy olifántos hadvezértől kapta. Bár visszafelé már magukban jöttek azok négyen, a király meg az emberei még biztos eljönnek párszor a Megyébe meglátogatni a régi barátokat – bár a Zsákos úr már oda is költözött hozzájuk Gondorba.”

Megoldás: 1. Igaz: a polgármester ismeri a királyt; beállítottak Alagival, aki Zsákos; azt mondta, könyvet akar írni; Bríból vittek egy pónit; Vándor vezette őket tovább; Vándor lett a király; vannak tündék Vándor ősei között; hobbitok részt vettek a döntő csatákban; Samu látott olifántot; Trufa lovon ment a csatába. Hamis: nem daloskönyvet akart írni és nem gyűjtött nótákat; nem csatlakoztak hozzájuk húszan; nem gyalog érkeztek; Pockó almat kapott az arcába; Vándor nem volt kellemes arcú, sem tündepáncélos; Vándor nem dicsérte az almát, viszont a sört igen; Samu nem olifánton ment a csatába; Pippinek nem volt kürtje és nem kapott semmit az olifántos hadvezértől; a király és az emberei nem mennek a Megyébe; Frodo nem költözött Gondorba.

A következő rejtvényt a 2010/2011-es évad Nolda kategóriájának egyik feladata ihlette. A képek mindegyike Arda egy-egy lakójának nevét ábrázolja. Kik ők?

Rajzok:
Hernádi Janka (Hirfael)

Megoldás: Anarion (Nap fia); Lothriel (virágasszony); Elrond (csillagkupola); Ancalagon (száguldó fogor); Alwendil (madarakat szerető); Eänon (tűzzellelem)

A harmadik feladatot már kifejezetten a Lassi Laurië számára alkotta meg az idei TLV egyik versenyzője, Varga Petra. Párokat kell alkotni az alábbi nevekből/szavakból – de némi nehezítésként a szavak betűit ábécésorrendbe rendezve adtuk meg.

a) aagnorr	u) acehimnor	e) beenr
	k) aabhirr	d) gnortu
f) ehilorr	o) aadegillr	j) aadrv
n) aegllor	s) aaimnrvy	r) aemnw
b) bceelnor	c) adefglnu	x) abglor
g) defgillnor	h) aaagmnyr	t) aafimrr
i) énowy	v) abbdilmo	q) adghnnoortt
	m) adilnrú	l) adhilnrta

Megoldás: a) Aragorn – m) Andúril; b) Celeborn – o) Galadriél; c) Felagund – q) Nargothrond; d) Turgon – s) Vinyamar; e) Beren – u) Erchamion; f) Elrohír – w) Elladan; g) Glorfindel – x) Balrog; h) Balrog; i) Eowyn – t) Faramir; j) Varda – r) Manwë; k) Barahir – p) Ermeldir; l) Thranduil – n) Legolas

KÖZÉPFÖLDE SZIMFÓNIAI

Írta: Forgács Máté (Hirannor Luinthôn)

2020. február 28-án a Művészetek Palotája Bartók Béla Nemzeti Hangversenytermében mutatták be Magyarországon először Johan de Meij holland zeneszerző, karmester, harsona- és eufóniumművész 5. szimfóniáját, mely a *Viszszatérés Középföldre* alcímet viseli. A Szent István Király Szakgimnázium Fúvószenekarát Makovecz Pál vezényelte, a szoprán szólókat Bódi Zsófia énekelte. Ez a szerző második olyan szimfóniája, melyet a tolkien mitológia inspirált.

Johannes (Johan) Abraham de Meij 1953. november 23-án született egy Hága elővárosának tekinthető kisvárosban, Voorburgban. Tizenöt évesen már a Harmonie Forum Hadriani zenekar egyik harsonása volt. Később a világ egyik legrégebbi ifjúsági zenekarában, a Fővárosi Ifjúsági Zenekarban játszott, ahol a híres jazz-zenész Piet van Dijk tanítványa volt. A Hági Királyi Konzervatóriumban harsonát, zeneszerzést és vezénylést tanult. Tanárai között olyan nagy neveket találunk, mint Arthur Moore harsonaművész vagy Rocus van Yperen karmester. 1989-ben megalapította saját kiadóját, az Amstel Musicot. Mielőtt karrierjét teljesen a zeneszerzésnek és a vezénylésnek szentelte volna, jelentős sikereket ért el szólistaként is. A New York-i mellett a fukuokai Kyushu és a caracasi Simón Bolívar fúvószenekarok rendszeres vendégkarmestere. 2016-ban elnyerte a rangos Buma-díjat klasszikus zenei kategóriában. Amikor épp nem utazik messzebbre, akkor Hudson Valley és Manhattan között osztja meg idejét feleségével, Dyannel, két macskájukkal, Lennyvel és Toscával, illetve kutyájukkal, Lucyval. Két tolkien ihletésű kompozíciója mellett érdemes megemlíteni többi szimfóniáját, *A Nagy Almát*, a *Földbolygót* és a *Dalok szimfóniáját*, valamint versenyműveit, a harsonára írt *T-Bone Concertót*, az eufóniumra komponált *UFO Concertót* és a *Casanova* csellóversenyt.

De Meij első kalandozása Középföldre az 1. „*A Gyűrűk Ura*” szimfónia volt, mely Tolkien azonos című regényének szereplőit, helyszíneit eleveníti meg. Az első tételben **Gandalf**, a fehér mágus dicsfénytől övezett alakja jelenik meg előttünk, majd **Lothlórien**be, a tündék mesés erdejébe kalandozhatunk el, a harmadik tételben pedig felbukkan a settenkedő **Gollam**. A komor hangvételű negyedik tétel, mely az **Utazás a sötétben** címet viseli, két részre oszlik. Az első részében a Moria üres és sötét bányáiban kóborló csapat útját követhetjük nyomon, majd a második részben a Khazad-dúm hídjánál lezajlott eseményekbe csöppenünk bele. Az utolsó

tétel egy vidám lezárása a kalandnak, a **Hobbitok** barátságos népének társaságában. Az 1988. március 15-én Brüsszelben bemutatott mű azonnal óriási sikert aratott. A következő évben – 143 pályamű közül – ez az alkotás nyerte el a John Philip Sousa Alapítvány által szervezett Sudler Nemzetközi Kompozíciós Verseny nagydíját, majd a Holland Zeneszerzők Alapjának ösztöndíját is kiérdemelte. Megjelenése óta több tucat zenekar rögzítette, köztük olyan neves társulatok, mint a Londoni Szimfonikus Zenekar.

Harminc évvel az első utazás után a szerző ismét visszatért Középföldre, ezúttal viszont elsősorban *A szilmarilok* egy-egy kulcsfontosságú szereplőjét, illetve eseményét jelenítette meg a zene eszközeivel. Az első tétel a **Miri na Fëanor** (Fëanor kincsei) címet viseli, és a szilmarilok megalkotását és Morgoth általi elrablását mutatja be, majd a tündék útját „az ékszerek háborújába”. A második tétel **Tinúviel** története: hogyan szerzi vissza Berennel az elrabolt ékszereket, hogyan veszíti el társát és hogyan kapja vissza őt a halhatatlanságról való lemondásáért cserébe. A harmadik tételben **Ancalagon i-mór**, azaz Ancalagon, a fekete iszonyat, Morgoth leghatalmasabb és leggonoszabb sárkánya jelenik meg, előrevetítve a későbbi csatát, melynek végén Eärendil legyőzi őt. Miután megjelent Lúthien és Eärendil alakja is, kicsit kitekintünk egy későbbi személyre, Eärendil leszármazottjára, aki Lúthien Tinúvielhez hasonlóan szerelméért lemond a halhatatlanságról: **Arwen Undómiel**, a fényesen ragyogó Esticsillag, Gondor királynője jelenik meg. Az ötödik tételben, mely a szimfónia csúcspontja, visszatérünk a Harag háborújába, a **Dagor Delothrin**be. Morgoth minden eddiginél hatalmasabb sereggel tör a tündékre és az emberekre. Halljuk, amint az orkok azt kiáltozzák, hogy guruth (halál), degi (ölni), dagor (harc), snaga (rabszolga) és burzum (sötétség). Majd a Gyűrűvers szavait: gimbatul, krimpatul, thrakatulúk, durbatulúk. Az utolsó tételben **Thuringwethil**, a titokzatos árnyékasszony alakja elevenedik meg, de nemcsak mint Morgoth hűséges szolgálója, hanem láthatjuk a denevérásszony bőrébe bújt gyönyörű Tinúvielt is. A szimfónia nemzetközi premierjére 2018. november 3-án került sor az Indiana állambeli Valparaisóban. A pozitív fogadtatás ezúttal sem maradt el. A zeneszerzőt Matthijs Vermeulendijra jelölték érte a következő évben, melyet ugyan nem nyert el, de már maga a jelölés is óriási elismerés.

Fotó: Luis Arturo Garcia © 2019

EGY HOBBIT MESÉJE PÄR LINDH ÉS BJÖRN JOHANSSON LANTJÁBÓL

Írta: Nagy Kornél

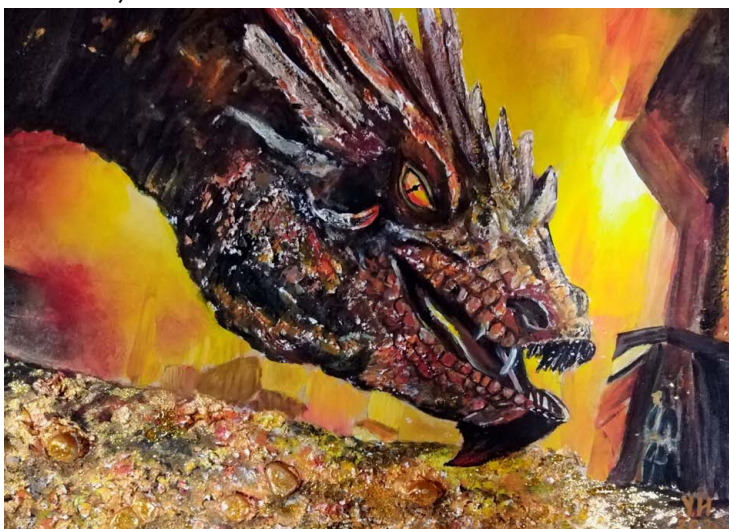
Ha megfigyeljük az elmúlt öt-hat évtized zenekultúráját, észrevehetjük, hogy a Tolkien-inspirálta albumok és dalok száma közel annyi, mint csillag az égen, továbbá, hogy ezek jelentős hányada a rockzene műfaján belül született. Így talán nem meglepő, ha csak kevesen ismerik azt a szerényen megbúvó, egészen különleges, svédországi rockalbumot, amely *A hobbit*ban történő eseményeket dolgozza fel. A teljes címe *Bilbo (Music Inspired by J.R.R. Tolkien's "The Hobbit")*. 1996-ban került kiadásra, hatvanöt percet ölel fel, és tizenöt kiváló dalt foglal csokorba, amelyek majdhogynem pontosan követik a könyv fejezeteit.

Az anyagot Pär Lindh és Björn Johansson komponálták. Előbbit halljuk játszani ütős és billentyűs hangszereken, utóbbi pedig a pengetősöket és az effekteket szólaltatja meg. A fúvós hangszerek felelőse Anna Schmitz, a vokálóké Magdalena Hagberg.

Stílusa folk és progresszív irányt képvisel; modern hangzással idézi vissza a '70-es évek elejének rockzenéjét, és egyúttal Tolkien meséjének kápráztató hangulatát is markánsan tárja a hallgató elé. Csodálatos dallamokkal, olykor kicsapongó ritmusokkal és a tovább rétegződő élményhez nélkülözhetetlen háttérzajokkal adja azt vissza, legyen szó hagyományos, vegyes vagy modern hangszerelesű szerzeményekről.

Így élhetjük át jóformán személyesen a kalandot: a

Megye fuvolájának és oboájának misztikus párbeszédét (*The Shire*); majd ahogy elsöpri azt Gandalf évszázadok bölcsességét zengő csembalója (*Gandalf the Magician*); a koboldok előli menekülés eszeveszett szintetizátor-disszonanciáját (*The Dark Cave*); a már-már powermetali dicsőségekig kapaszkodó szológítár sasokat röpítő szelét (*Uncomfortable Seats*); a rémisztő neszekkel körülzörgött tündeösvény sötét basszusgítár-szólamát (*Mirkwood – Suite*); ahogy Smaug vaskos dobütemmel omlasztja be a titkos járatot Erebor oldalában (*Smaug*); vagy az Öt Sereg Csatájában eme visszatérő dallamok sebes fergetegét (*The Battle of the Five Armies*). És most csak néhányat ragadtam ki a remek zenei pillanatok közül.

Kép: Rozs Teréz [Művészeti Pályázat 2020]

Az elhangzó szövegek majdnem mind Tolkien verseinek átíratái, amelyeket szintén Pär Lindh alkotott. Kivételt képez a *Thorin's Funeral*, amelynek lírája csupán annyiból áll, „Farewell”. Találkozhatunk a törpök Zsáklakban előadott dalával (*Song of the Dwarfs*); a völgyzugolyi tündék jó kedélyű, gyermeki csicsérgésével (*Rivendell*) („A völgyeknek is fülük van, és némely tündének túl vig a nyelve.” – Gandalf, mikor e megjegyzést tette, mintha konkrétan erre a dalra reflektált volna); Tóváros népének Hegymély Királyát dicsőítő himnuszával (*Mirkwood – Suite*) és Bilbó jól ismert versével az utazás végén (*Shire Song*). Mindezeket ugyebár Magdalena Hagberg lágy hangszálai közvetítik.

Külön kiemelném a kedvenc részem, az album középszakaszát, ami a *Running towards the Light* első apró hangjától a több, mint tizenegy perces *Mirkwood – Suite*-ot lezáró énekig terjed. Számomra itt tetőzik igazán az utazás lendülete, itt érzem leginkább, hogy Thorin és társai magukkal ragadnak, és – mintha a Gyűrű volnék – nem eresztenek, hogy utólag beszámolhassak hősi kalandozásukról. Amint látjátok, sikerrel jártak.

Végezetül, kiknek ajánlom a meghallgatást? Elsősorban azoknak, akik, bár vissza tudják idézni *A hobbit* történetét, az élményt szeretnék újra átélni – azt a színekkel teli és kielezett kontúrú, vibráló meseérzetet,

amelyet Tolkien annyira nagyszerűen keltett életre bennük; mert ez az album is hasonlóképp fogja felöltöztetni elméjünkben a meztelen cselekményt. Ehhez talán feltétel, hogy ne riadjanak vissza egy kis progresszív rocktól. Másodsorban azoknak, akik nagyobb rajongói magának a progresszív rocknak, mint Tolkiennak, mert szerintem az album az írótól függetlenül is a

zsáner egy igen becses darabja. Harmadsorban pedig tehetnek vele egy próbát azok a Tolkien-rajongók is, akik nem szeretik ezt a zenei műfajt, mivel nem mind egyik dalban jelennek meg annak jellemzően kevésbé befogadható elemei, és lehet, hogy hallgatás közben valahol bennük is visszaidéződik a fent említett tolkien élmény.

AN ATLAS OF TOLKIEN: MI A GOND VELE?

Írta: Selmeczi Szonja (Níniel-Nienor)

Mikor a stockholmi Science Fiction Bokhandeln könyvesboltban a kosárba raktam a zöld műbőr borítású, dombornyomott *An Atlas of Tolkien* című könyvet, még nem sejtettem, mekkora darázs-fészekbe nyúlok. A kötetbe belelapozva eddig ismeretlen illusztrációkat és rövid ismertetőket láttam a tolkien világ történelméből. A térképek kicsit furának tűntek, de bíztam a szerző szakértelmében, feltételeztem, biztos okkal néznek ki így. Aztán bepötyögtem a keresőbe David Day nevét, és elkezdtem kapiskálni, miért nézett rám olyan furán Metaflora, amikor megemlítettem neki, hogy ajánlót írnék erről a könyvről.

David Day munkássága ugyanis borzasztóan megosztó a tolkien világ rajongói és kutatói körében. Két dolgot szoktak a szemére hányni. Az első és súlyosabb probléma, hogy sajátosan értelmezi az alkotói szabadságot. Sokszor a Tolkien által nyitva hagyott kérdéseket vagy ki nem fejtett hézagokat a saját elképzelésének szüleményeivel tölti ki. Mivel Day nem jelzi sehol, meddig tart Tolkien öröksége, és hol kezdődik az ő kiegészítése, ezért a naiv olvasó joggal hiheti, hogy hiteles forrást olvas. Ez a megtévesztő tálalás konkrétan az olvasó átverése. Aki nem tudja például, hogy *A Gyűrűk Urában* a dwimmerlaik kifejezés csupán egyetlen alkalommal szerepel, mikor Éowyn a nazgûlok urát ezzel a – magyarra fordítva „pokolfajzat” – szitokszóval illeti, az készséggel elhitheti Daynek, hogy a rohírok népi világában nemcsak az ártó szellemeket hívták így, hanem a lórieni tündéket és az enteket is ezzel a névvel illeték. Tolkien soha semmilyen utalást nem tett erre, ezt teljes egészében Day találta ki.

Szemrebbenés nélkül leírja azt is, hogy Bombadil Toma, sőt Aranyrag is maia volt, ami valóban egy a sok elmélet közül, de nem jelenthető ki. Toma eredete szándékosan misztikus, az olvasóra van bízva az értelmezése, pont emiatt óriási hiba ezt a titokzatosságot egy ilyen meg nem alapozott mondattal feloldani.

Ugyanilyen csúsztatás, amit a trollokról ír, akiket a könyv szerint Morgoth megkínzott entekből alkotott. Itt ugyanaz a probléma, mint Bombadil Toma esetén: ez valóban az egyik elmélet, de nem kezelhetjük tényként.

A másik nagy probléma David Day munkásságával, ami bár erkölcsileg megkérdőjelezhető, de egy materialista világban nem feltétlenül bűn: a könyveiben újra és újra ugyanazokat az anyagokat használja fel. Az első tolkien témájú enciklopédiáját, az 1987-es *A Tolkien Bestiary* 2002-ben újra kiadták *Guide to Tolkien's World* címen, majd 2012-ben *Guide to Tolkien's World: A Bestiary* néven jelent meg. Erre még legyinthatnánk, hiszen sok év telt el a kiadások között, és ha igény volt rá, végül is

miért ne publikálhatná újra? Az már kicsit visszás, hogy a címet pont annyira változtatták meg, hogy akár teljesen új könyvnek is tűnhet. Maga az *An Atlas of Tolkien* is több könyv részleteiből áll össze: a belső borítón olvashatjuk, hogy *A Tolkien Bestiary* és/vagy *The Tolkien Encyclopedia* és/vagy *The World of Tolkien* című kötetekben már megjelentek az ebben a könyvben található tartalmak. Day gyakorlatilag folyamatosan kivonatokat készít a saját könyveiből, újramixeli őket. Az elmúlt pár évben az *Atlas*hoz hasonló dombornyomott sorozatot adott ki: ezek hiába néznek ki meglepően igényesen, ha a tartalmuk ismétlődik, ráadásul állítólag ugyanazok a képek is több kötetben megjelennek.

Zavaró az is, hogy a szerző kötetben belül is folyamatosan ismétli önmagát. Történeti áttekintést ad, de közben enciklopédia is akar lenni, ami állandó ismétlődésekhez vezet, több „szócikkben” is leírja ugyanazokat az eseményeket hol rövidebben, hol bővebben kifejtve. Emiatt a fura kettős funkció miatt lehetséges, hogy a szilmarilok említés szintjén már viszonylag korán előkerülnek, de a magyarázat, hogy mik is ezek az ékszerek, csak jóval később érkezik. Talán a rosszindulat beszél belőlem, de mivel a szerző minden lehetséges alkalommal a lehető leghosszabb nevükön említi a szereplőket, egy idő után nem tudtam másra gondolni, mint hogy a karakterszámot akarta növelni ezzel a trükkal.

Day kicsit önkényes felosztásban bontotta korszakokra Középfölde és Halhatatlanföld történetét. Nehezen követhető táblázatokba gyűjtötte a fontosabb eseményeket, családfákat készített, a flóra és fauna fejlődését ábrákban vezette le. Ami miatt talán a legtöbb támadás éri a könyveit, azok a térképek. David Day olyan térképeket használ az Atlasban – és a többi könyvében is –, melyeknek kevés közük van a Tolkien által rajzoltakhoz. Nem stimmel a városok elhelyezése, teljesen légből kapott formájú kontinenseket használ, és anakronizmus is előfordul. A legtöbbet kritizált az úgynevezett „tüdő térkép”, amin Arda kontinensei tényleg úgy néznek ki, mint egy emberi tüdő. Tolkien készített vázlatot arról, hogyan képzelte el a Földet, és amit Day alkotott, annak ehhez nincs sok köze. A térkép egyszerre akarja ábrázolni az összes arдай helyszínt, ami különösen nehéz, mert nem mindegyik létezett egyszerre, így nemcsak kivitelezhetetlen a helyes ábrázolás, de félrevezető is. Tolkien csillag alakúnak képzelte például Númenort: nos, Daynél inkább hasonlít egy amőbára. Mordor alakja is szokatlan, egyáltalán nem úgy néz ki, ahogy a megszokhattuk. Eriadornak pedig keletre kéne feküdnie Beleriand mellett, nem délre.

A kötet nagy részét illusztrációk töltik ki, ezek kifejezetten érdekes és igényes alkotások, igazi felüdülés nézegetni őket. Az elrendezések sajnos nem mindig ideálisak: nagyon zavaró, amikor egy alapvetően horizontális elrendezésű képet függőlegesen helyeznek el az oldalon – sose jó, ha az olvasónak fordítgatnia kell egy könyvet, hogy rendszeren lásson egy rajzot.

A tördelés kapcsán feltűnt, hogy a szövegek nem sor-kizártak. Ez egészen addig nem zavarja a szemet, amíg rövid, enciklopédiaszerűen szedett bekezdéseket olvasunk, de a többoldalas magyarázatoknál már nagyon feltűnőek a nem egyforma sorhosszok, és nem is annyira esztétikus a látvány. Érthetetlen számomra, miért nem figyeltek jobban a fattyúsorokra, és milyen elv alapján kezdődnek egyes szövegek távolabb az oldalszéltől. Olyan érzést kelt

az elrendezés, mintha teljesen véletlenszerű lenne. Az mindenesetre értékelendő, hogy a szövegkeretek fejezetként változnak, és a szövegek mögött gyakran kisebb grafikák színesítik a látványvilágot.

Az *Atlas* meglátásom szerint önmagában nem egy rossz könyv, ha annak kezeljük, ami: rövid összefoglaló Arda történelméről David Day szemüvegén keresztül. A szerző az előszóban azt írja, földrajzi és kronológiai útmutatónak szánja könyvét. Ha eltekintünk a tárgybeli tévedésektől és indokolatlan kiegészítésektől, végül is valóban ezt kapjuk. Egy gyűjtő polcán remek helye lehet, már csak a feltűnően szép borító miatt is. Mankónak is jó lehet *A szilmarilok* és *A Gyűrűk Ura* mellé, mert végigveszi a történéseket, de teljesen megbízni benne nem érdemes.

EXTRA SCI-FI

Írta: Simon Csaba Péter (fqqdk)

Az *Extra Credits* csatornával először a történelmi videóik kapcsán találkoztam, egészen pontosan a késő bronzkori összeomlásról szóló sorozat keltette fel az érdeklődésemet más tartalmaik iránt. Amint elkezdtem habzsolni az **Extra History** epizódokat, a YouTube ajánlórendszere átvette az irányítást, és rövidesen újabb és újabb videók bukkantak fel az oldalsávban. Persze van miből szemezgetnie az algoritmusnak, mivel több mint ezer videójuk van.

Az egész csatornát jó szívvel tudom ajánlani a Lassi angolul értő olvasótáborának, de amit leginkább, az az *Extra Sci-fi* nevű sorozat. Egyrészt azért, mert több epizódban is hivatkoznak Tolkienra és az általa alkotott világra, másrészt azért, mert a legtöbb ezen a csatornán található sorozattal ellentétben az *Extra Sci-fi* befejezettnek tekinthető, így nem kell azon aggódni, hogy valami újdonság landol a listán miután végignéztük.

Az *Extra Sci-fi* a tudományos-fantasztikus irodalom történelmét, a fontosabb írókat (sőt, néha kiadókat és szerkesztőket is) tárgyalja Mary Shelley *Frankensteinjé*től a cyberpunk mozgalomig hatvankét, egyenként 6-10 perces epizódon keresztül. A videók – a csatornára általánosságban is jellemző – formátuma valahol a podcast és a PowerPoint bemutató között helyezkedik el, vagyis állóképek (gyakran egészen részletes és kidolgozott grafikák) szolgálnak a narrációhoz aláfestésként.

Amellett, hogy érdekességeket tudhatunk meg a marsbéli „csatornákról” és Isaac Asimov születésének körülményeiről, a sorozat igazi erőssége szerintem a kevésbé ismert szerzők és műveik bemutatása. Több tárgyalt mű

erősen felkeltette az érdeklődésemet, talán legjobban John Brunner *Zanzibárja* és a *Dhalgren* Samuel R. Delanytól. A sci-fi „elfelejtett alapjai” között említett Lord Dunsanyt a csatorna akkori írója, James Portnow annyira fontosnak tartja, hogy az író ötödik könyvéből, az *A Dreamer's Tales*ből saját szakállára készített egy jegyzetekkel ellátott változatot – amit én annak rendje s módja szerint meg is rendeltem.

Érthető okokból *A Gyűrűk Urát* és a *Dúnét* tárgyaló évad az, amikre azt mondanám, hogy mindenképpen érdemes megnézni. Az első epizód együtt tárgyalja a két szerzőt – Tolkien és Herbertet – kiemelve, hogy a világépítés („world building”) művészetét előttük senki sem üzte még csak közelítőleg se hasonlósággal. A következő három rész *A Gyűrűk Ura* kötetein és a bennük megjelenő témákon, motívumokon kalauzol végig. *A Gyűrű Szövetségét* elemző epizód először tisztázza, hogy miért szinte kötelező egy, a sci-firől szóló sorozatban Tolkien is említeni, majd kiemeli a generációk váltakozását mint fontos motívumot. *A két toronynál* olyan technikai fogásokról esik szó, mint a kalandozócsapat és a küldetés, központi témaként pedig a nagybetűs Jó és Gonosz küzdelméről. Végül elérkezünk *A Király visszatérhez*, ahol az önfeláldozás és a megváltás kap kulcsszerepet.

Nem állítom, hogy én lennék az az ember, aki meg tudja ítélni, hogy az *Extra Credits* stábjában tudományos igényű módon elemzi-e *A Gyűrűk Urát*, de én jól szórakoztam még annak ellenére is, hogy borzasztóan irritál Matthew Krol, a csatorna jelenlegi narrátora.

MR. SAM – SOARING IN THE WIND

Írta: Muhi Ágnes (Sakura)

Bárki, aki hozzám hasonlóan imádja Tolkien munkásságát vagy a fantasy világot, valószínűleg eljátszott már a gondolat, hogy ellátogat Új-Zélandra, ahol körbeutazhatja a forgatás helyszíneit. Nemrég még én is hasonló terveket szövögettem, s mivel Tajvanon élek, ezért ez az álom csupán egy karnyújtásnyira volt, azonban a vírushelyzet közbeszólt. Ezért inkább úgy döntöttem, hogy a külföldi út helyett bebarangolom Tajvan kevésbé ismert régióit. És milyen jól tettem!

Néha jó random helyeken kalandozni, mert sosem tudhatjuk, hogy milyen különleges helyekre vetődhetünk. Még egy, részben a hobbitházak által inspirált kávézóra is bukkanhatunk. A tulajdonos, bár a kezdő löketet Zsáklak adta, nagyrészt a tündérmesék épületeiből merített ihletet, azonban a hasonlóság és a hely hangulata miatt mindeki csak hobbitház kávézónak hívja a helyet.

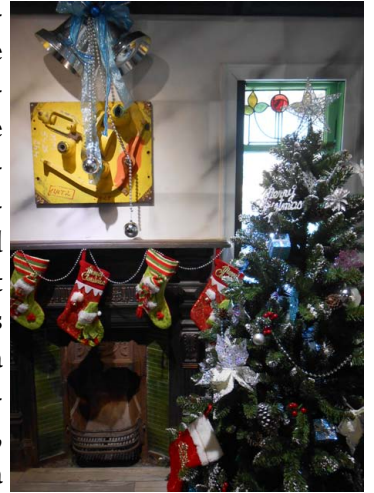
Ez a különleges épület Tajvan északkeleti részén, Hualien megyében található, Soufeng település közelében. Ez azt jelenti, hogy Hualien várostól minimum 30 percet kell autóznunk, ha itt szeretnénk elfogyasztani a délutáni kávékat. Ha őszinte akarok lenni, az a 30 perc semmi ahhoz a látványhoz képest, amiben részünk lehet. Ha egy szóval kellene jellemeznem a környék hangulatát, akkor valószínűleg a vadregényes szót használnám. Itt vannak a leggyönyörűbb hegyek egész Tajvanon. Az épülethez közeledve az első dolog, ami feltűnik, az óriási vörös betűkből álló MR. SAM. A teljesség kedvéért Mr. Sam – Soaring in the wind.

Szerelem volt első látásra. Amint kiszálltam az autóból, rögtön magával ragadott az épület stílusa, a rendezett virágoskert, a háttérben magasodó hegység és a felhőkkel tarkított égbolt. Egy pillanatig tényleg úgy éreztem, mintha nem is Tajvanon lennék, hanem egy tündérmesében. A hátsó kertben pedig még egy élő hollót is tartanak, ami egyébként a tulajdonos házi madara. Az élményt még fokozza az épület mögött elterülő, fákkal szegélyezett tó.

Fotó: Muhi Ágnes (Sakura)

A kávézó maga egy épület, viszont három különféle stílus keveredése teszi különlegessé. A középső része az, amelyik kerek zöld ablakaival, a zöldre festett ajtóval és az előtte található zöld kerttel igazi Zsáklak-hatást kelt. A bal oldali kék ablakos rész a tároló helyiség, míg a jobb oldali nagy vörös ablakos, fekete-fehér falú rész, egy óriási fém masnival a tetején, nagyon emlékeztet a régi angol házakra. És itt jön csak a meglepetés.

Fotó: Muhi Ágnes (Sakura)

A kávézó belső dizájna és berendezése abszolút tiszteleg az angol vidéki stílus előtt. A legtöbb helyiségben a különféle paszellszínek dominálnak, a különféle virágos és téglás minták remekül megalapozzák a rusztikus hangulatot. A bútorok egyszerű, hagyományos viktoriánus stílusúak és fa alapanyagból készültek. A modern világítás helyett lámpák, gyertyák és klasszikus, rézből készült csillárok szolgálnak fényforrássul. A falakon pedig a tájképektől kezdve az absztraktabb arcképekig minden megtalálható.

Egyetlen szoba van, ami eltér a többitől: ez a virágos tapétával, gerendás mennyezettel, fából készült falaiival, hatalmas ablakaival és a rengeteg virággal az emberek kedvenc pihenőhelye lett. Az élményt csak fokozza a két hatalmas bőrfotel, ahol – nem vicc –, Gandalféhoz hasonló hosszú szárú pipát is szívhatunk egy kép kedvéért.

A kávézó ajánlata főleg italokból áll, az aprósütemények és szendvicsek délutánra már elfogynak. A személyzet különféle frissítőket és teákat szolgál fel, de a kávé szerelmeseinek sem lehet okuk panasza, hiszen a fekete-kávétól a kapucsínóig mindent megtalálhatnak itt is.

Ha valaki úgy dönt, hogy szeretne elutazni Tajvanra, legyen Tolkien-rajongó vagy sem, mindenképp látogasson el ebbe a tündérmesébe illő kávézóba. Turistatípek: általában nagy tömegre kell számítani, különösen hétvégén, ezért próbáljuk inkább a hétköznapokra időzíteni a látogatásunkat. A rengeteg ember miatt 1-2 órát minimum ott kell tölteni, ha be szeretnénk barangolni a környéket, miközben egy hűsítő Fantasy Tea mellett élvezzük a táj szépségét.

Nyitvatartás: 11:00–17:00 (csütörtökön zárva)

Cím: No. 20, Shuhu Village, Shoufeng Township, Hualien County, Taiwan

A ROHÍROK ROHAMA

(részlet egy gondori költő elveszettnek hitt eposzából)

Írta: Viczenti Máttyás

[Művészeti Pályázat 2020 – 1. helyezett]

Amikor a Város kapuját a gonosz feltörte,
s bemocskolta érintetlen földünk küszöbét,
csak egyetlen Fehér Lovas állt meg előtte,
ki tiltón őrizte a szabad emberek örömét,
akkor, reményünk megtört ege alatt,
Théoden király felemelte zászlaját,
messzire kiáltott, harsogott hangja,
s a rohírok mély csöndben hallgatták,
szívük eggyé vált a halál csendjében,
büszkén magasodtak Pelennor bús mezeje fölé,
messze szállt lelkükben a híres ige,
miközben sereglettek királyuk köré:
„Rázd a dárdát, rontsd a pajzsot,
kard s vér napja vár, mire nap kél!”
s megjegyezte akkor azt a napot
mind aki barát, mind aki ellenség,
mert Théoden megállíthatatlanul
tört rá az orkok sötét tömegére,
szemében ősei szíve izzott vadul,
a valák adtak újult erőt kardforgató kezének,
mind, aki eorlfí volt, lelkesült hévvel
ugratott királya után a csatába,
napfény csillogott pajzsaikról kevélyen,
arcuk mosolygott a kínhalálba,

de kevés lovasfí veszett aznap oda,
kik többé nem látták Rohan szép mezejét,
mert gyorsan hullott az ork horda,
eldobálva kardját-vértjét,
hisz mint a lavina, mely hegyoldalról zúdul,
s gyökerestül tépi ki az alanti fákat,
minden, mihez hozzáér, elpusztul,
ki utána felnéz, nem ismer a tájra,
vagy mint a forgósél, mely a pusztán nyargal,
felszívja, felkapja mi az útjába kerül,
s hol falu volt vagy óriás hadak,
most törmelék, halál és rom vegyül,
úgy tisztult meg a Pelennor fele
Lovasvég ádáz rohamától,
menekült Mordor vak serege,
s a Város felébredt az éjszakából,
majd Thengel fia Théoden végül
Harad zászlaját is megszerezte,
s habár körötte a sötétség mélyült,
seregét győztes rohamra vezette,
Harad zászlajával s kardjával kezében
emlékeznek rá hű harcosai,
így szólt – Ne féljétek a sötétséget!
halála előtt is fényt hoztak szavai...

MESE- ÉS NOVELLAÍRÓ PÁLYÁZAT

A *Lassi Laurië* szerkesztősége pályázatot hirdet J. R. R. Tolkien életéhez vagy műveéhez kapcsolódó tematikus mese vagy novella írására.

A pályaművel kapcsolatos elvárások:

→ **Terjedelem:** 3000–18000 leütés

→ **Tematika:** A pályamű egyértelműen, lényegét tekintve kapcsolódjon akár Középfölde történetéhez, akár J. R. R. Tolkien más fikciós műveéhez, akár J. R. R. Tolkien életéhez, és tartsa tiszteletben ezek ismert elemeit.

A pályázat módja: A pályaműveket e-mailben kell elküldeni a lassi.szerkesztoseg@tolkien.hu e-mail címre legkésőbb a pályázati határidő napján éjfélig. Az e-mailhez a pályaművet szöveges dokumentumként (doc, docx, odt, rtf, txt) kell csatolni. A fájlban csak maga a pályamű szerepeljen (címmel együtt), egyéb megjegyzés, az alkotó neve/művészneve ne! Az e-mail szövegében tüntesd fel azt a nevet, amelyet az eredményhirdetésnél, illetve az alkotás publikálásakor használjunk az alkotó megnevezéseként (ez lehet becenév vagy művésznév is, nem kötelező a hivatalos név: a szokásos forma a teljes név és becenév).

A pályázaton való részvétellel hozzájárulsz, hogy a Magyar Tolkien Társaság a beküldött pályaművet térbeli és időbeli korlátozás nélkül térítésmentesen felhasználja termékein és kiadványaiban. A pályázat lezárása után az e-mailben megadott nevet vagy művésznevet az alkotóként való megnevezés jogának biztosítása céljából időbeli korlátozás nélkül megőrizzük az alkotások mellett. Kérjük, hogy a pályamű beküldésekor az e-mailben egyértelműen nyilatkozz arról, hogy ezen felül az e-mail címedet is megőrizhetjük-e az alkotásod esetleges későbbi publikálásával kapcsolatos kommunikáció céljából!

Határidő: 2020.10.25.

Jó alkotást!

A KIKÖTŐBEN MARADTUNK

Írta: Morandini Miklós

[Művészeti Pályázat 2020 – 3. helyezett]

I.

Mikor sötétség lett úrrá Valinorban,
Soká nem jött híre, mi, és hogyan történt.
Urammal együtt a kikötőben voltam,
Mert még nem szoktuk meg újra a csillagfényt.
A valák sem szóltak, nem jött az ítélet.
Nem vonultak hadba a régi gonosz ellen,
Nem is volt mit tenni, ment tovább az élet,
Aggodalmainkkal terhes békességben.
Uram délre ment, hogy híreket szerezzen,
én a nyugtalanokkal otthon maradtam
S biztatni próbáltam, de nem volt jó érvem:
Csak néztük a tengert Alqualondéban.

Kép: Tündéri tündék [TLV 2019/2020]

II

Tirion partjától sokan jöttek aztán,
Hosszú sorokban, sietősen, mogorván.
Finwe háza népe, de királyuk nélkül,
Oly dühvel, mi csitul, de soha nem békül.
Lelkük súlyától rengett a föld alattunk,
Így jöttek a noldák, Fëanáro népe,
Esküjükön kívül, miről mit sem tudtunk,
Büszke zászlóikat csak kard kísérte.
Sejtettük, hogy miért jönnek a part mentén:
Urunk hírül hozta, hogy útjuk merre folytat,
És mi őket nézve, néma dalra kelvén,
Vártuk nyugtalan a díszes lobogókat.

III

Leültek tárgyalni, Fëanor és Olwë:
Hajóinkat kérték, először békésen,
aztán gyászuktól vakon követelőzve.
Mint mondták: joggal, a történetek fényében,
Mi pedig aggódva fogtunk evezőkre...
Szó szót követett, döntést pedig harag,
Sokan közülünk – nolda s teler – örökre
A véráztatta, vad hullámok közt marad.
Talán elsőként mi okoztunk halált,
De én tisztán már csak kevésre emlékszem,
Leginkább ahogy a víz lassan vörössé vált
A kardok mindent elsöprő tengerében.

IV

Elmentek a noldák, nem tehattünk semmit,
Siklottak hajóink gyors tengeri széllel.
Szigonyod, eveződ, nincs neked semmid,
Mit ne űztek volna könnyűszerrel széjjel,
Mert az acél és a harag mögötte,
Pusztításra született mind a kettő,
Míg a telert békevágya megkötötte,
Így volt minden küzdelme kezdettől meddő.
Majd ahogy a hattyúk zsugorodtak lassan,
Ránk zuhant a gyász, a sok megszakadt élet,
Nem volt víz, zászló, kard Alqualondéban
És mi csak néztük sírva a messzeséget.

Kép: Vona Gabriella (Galabriella) [TLV 2019/2020]

EGY FIÚRÓL

Christopher John Reuel Tolkien (1924. november 21. – 2020. január 16.)

Írta: Kaszab Zsuzsanna (Melian)

[a 2020. februári Tolkien Napon elhangzott megemlékezésből]

A következő perceket Christopher John Reuel Tolkien emlékének szenteljük.

Az ő munkája nélkül kevesebb lenne a világunk, kisebb lenne Középfölde, hiányoznának fontos részletek, hangulatok, képek... Ahogy a Tolkien.hu oldalon már a halála napján írtuk: hálásak vagyunk az elhivatottságáért, a csendes elszántságért, amivel édesapja hírnevének árnyékában dolgozott szinte egész életében; kezelte az életművét, és fáradhatatlanul kutatott megjelentethető – és megmenthető – szövegek után.

Ha valaki nem ismeri J. R. R. Tolkien életművét behatóan, érthető, ha felteszi a kérdést: miért övezi ekkora tisztelet Christopher Tolkien, a nagy író 2020 januárjában elhunyt fiát? Hogy miért is emlékezünk meg egy világhírű író fiáról, aki maga önállóan szinte nem alkotott, csupán édesapja munkásságát vitte tovább? De mi is az ő munkássága? Mit tett ő, ami édesapja mellé emeli? Hisz (néhány tanulmánytól eltekintve) nem volt saját műve, a szerkesztése alatt megjelent művekkel is apja emlékét ünnepelte.

Ez volt az ő igazi nagysága: az apja munkásságát a sajátja elé helyezte, Tolkien halála után pedig végképp teljesen édesapja hagyatéka kezelésének szentelte életét. Az anyagi része (láthatóan) különösebben nem érdekelt: a filmeknek nem örült, elhatárolódott tőlük, megzavarták.

Példaértékű, amit Christopher Tolkien tett: kisgyerekorától kezdve apja hűséges és kitartó olvasója, kritikusa, segítője volt. Neki köszönhetjük *A Gyűrűk Ura* térképeit, valamint – ahogyan az levelezésükből kiderül – az idősebb Tolkien gyakran kérte fia tanácsát írás közben is.

Christopher Oxfordban tanult angol irodalmat, majd ő maga is itt tanított, valamint többek között izlandi sagákat is fordított. Azonban annyira elvarázsolta Középfölde, hogy önmagát, saját ígéretesen induló karrierjét háttérbe szorítva dolgozott apja életművén: elkötelezetten kutatott, szerkesztette, javította a sokezer oldalas, néha szinte követhetetlen kéziratmennyiséget. Ennek köszönhetjük azt, hogy J. R. R. Tolkiennek a halála után több írása jelent meg, mint életében.

Miket köszönhetünk neki?

- 1977-ben megjelent szerkesztésében *A szilmarilok*,
- 1980-ban a *Befejezetlen regék Númenorról és Középföldről*,
- 1983–1996 között pedig a *Középfölde Históriaja* 12 kötete.

- 2007-ben megjelentette a *Húrin gyermekeit*,
- 2017-ben a *Beren és Lúthient*,
- 2018-ban pedig a *Gondolin bukását* (és ez a kötet lett utolsó kiadott munkája).

Foglalkozott édesapja nem Középfölde témájú, irodalomtörténeti munkásságával is:

- 1978-ban a *Sir Gawain és a Zöld Lovag* című középkori verses lovagregény,
- 1983-ban a *Szörnyek és itészek* esszékötet,
- 2009-ben *Sigúrd és Gudrún legendája*,
- 2013-ban az *Arthur bukása*,
- 2014-ben pedig a *Beowulf* jelent meg a szerkesztésében.
- *J. R. R. Tolkien leveleit* (1981) a Tolkien-életrajz szerzőjével, Humphrey Carpenterrel együtt szerkesztették.

Az angol nyelvű oldalak gyakran így búcsúztak: „element az utolsó Inkling”. Christopher Tolkien az egyik legfiatalabb tagja volt annak az Oxfordi Egyetemen működő irodalmi-alkotói közösségnek, amelynek édesapja is, és amit The Inklingsnek hívtak. Christopher halálával nem maradt élő tagja.

Búcsúzzunk tőle egy részlettel a *Beowulf*-ból, amit szintén ő szerkesztett és tett jegyzetekkel, magyarázatokkal könyvszerűen kiadhatóvá: „Mindenek gazdájának, a Dicsőséges Királynak, az örök Úrnak köszönetet mondok, hogy láthatom e szépséges dolgokat, hogy halálom órája előtt ily gazdagságot szereztem népemnek. Most, hogy a drága holmik halmáért öreg életemet adtam cserébe, viselj te ezentúl gondot népemre. Nem időzhetek tovább. Mondd meg a harcban híres férfiaknak, hogy mikor máglyám leégett, a tengerbe nyúló partfokon emeljenek nekem sírdombot, mi messzire látszik. Ott tornyosul majd a Hronesnæs magasán népem emlékműve, mit a tengeri utazók, kik magas hajóikon szállnak a messzeségből a mélység árnyai fölött, ezután Beowulf Halmának neveznek.” (Nagy Andrea fordítása. Forrás: J. R. R. Tolkien: *Beowulf: Fordítás és kommentár*. Európa, 2015. 93–94. oldal)

A Magyar Tolkien Társaság nevében fájó szívvel és hálás lélekkel búcsúzzunk tőled, Christopher: köszönjük a lelkesedést, a fáradhatatlanságot és a végtelen szeretetet, amivel Középföldéhez tartoztál!

Találkozunk Mandos Csarnokain is túl.

CHRISTOPHER TOLKIEN TUDOMÁNYOS MUNKÁSSÁGA

Írta: Reinicke Tamás (icke)

Habár Christopher Tolkien munkásságának az átlagember – és a Tolkien-rajongó – számára leglátványosabb aspektusa egyértelműen az édesapja hagyatékának majdnem fél évszázadon át tartó fáradhatatlan gondozása volt, érdemes megemlékeznünk arról is, hogy Christopher maga is elismert egyetemi oktató és kutató volt. Osztozva apja rajongásában az óészaki, ó- és középanyol nyelvek iránt, maga is erre a területre specializálódott: miután végzett tanulmányait a Trinity College (University of Oxford) angol szakán, előbb *tutorként* és *lecturerként* maradt az egyetemen, majd 1963-tól a New College fakultásának teljes jogú tagjává (*Fellow*) választották, mely posztot 1975-ig töltötte be.

Tudományos munkásságának fókuszában az óészaki irodalom állt. 1955-ben jelent meg egy cikke a *Hlödskviða* (avagy *A gótok és a hunok csatája*) című versről a Viking Society for Northern Research kiadványában, a *Saga-Bookban* (Tolkien, 1955). A verssel már korábban is foglalkozott: B.Litt.* téziseként lefordította és jegyzetekkel látta el a *Hervarar saga ok Heiðrekset*, egy úgynevezett legendás sagát (*fornaldarsaga*), melynek egy változata a *Hlödskviðát* is tartalmazza. (A *fornaldarsagák* Izland benépesítése előtt játszódó, félig-meddig mitikus hősök legendás történeteit elbeszélő izlandi sagák.) Christopher a saga két kiadásához is hozzájárult: 1956-ban előszót írt az E. O. G. Turville-Petre által szerkesztett, *Hervarar Saga ok Heiðreks* című kiadásához (Turville-Petre, 1956), majd 1960-ban saját szerkesztésében és fordításával is megjelentette *The Saga of King Heidrek the Wise* angol cím alatt (Tolkien, 1960). Fentiekén kívül jelentősek még Chaucerrel kapcsolatos publikációi, melyeket nagyrészt Nevill Coghill-lal közösen jegyezték: ezek a *The Pardoner's Tale*, a *The Nun's Priest's Tale*, és a *The Man of Law's Tale* (Chaucer, 1958, 1959, 1969).

Mindezek természetesen csak szemelvények egy gazdag tudományos életpályából, melyet lehetetlen ezeken a hasábkokon egészében bemutatni, de talán elégségesen példázzák Christopher Tolkien már életében is elismert nyelvészeti és középkorászati munkásságát.

Forrás és részletesebb életrajz:

<http://cw.routledge.com/ref/tolkien/ctolkien.html>

*Az oxfordi egyetem által 1895 és 1979 között kínált, a BA fokozat utáni, de nem posztgraduális szintű képzés.

Irodalom

- Chaucer, G., Coghill, N. (szerk.), Tolkien, C. (szerk.) (1958). *The Pardoner's Tale*. London: George G. Harrap & Co.
- Chaucer, G., Coghill, N. (szerk.), Tolkien, C. (szerk.) (1959). *The Nun's Priest's Tale*. London: George G. Harrap & Co.
- Chaucer, G., Coghill, N. (szerk.), Tolkien, C. (szerk.) (1969). *The Man of Law's Tale*. London: George G. Harrap & Co.
- Honegger, T. (2006). *Tolkien, Christopher Reuel*. J.R.R. Tolkien Encyclopedia: Scholarship and Critical Assessment. Elérés: <http://cw.routledge.com/ref/tolkien/ctolkien.html>. Letöltve: 2020. 05. 29.
- Tolkien, C. (1955). *The Battle of the Goths and the Huns. Saga-Book*, 14 (2), 141–163.
- Tolkien, C. (szerk. és ford.) (1960). *Saga Heiðreks Konungs ins Vitra*. London: Thomas Nelson and Sons.
- Turville-Petre, G. (szerk.) (1956). *Hervarar Saga ok Heiðreks*. London: Viking Society for Northern Research.

1976 decemberében Andy Warhol ismételt az Egyesült Királyságba látogatott. Erre az útjára barátja és alkotótársa, a fotóművész William Eggleston is elkísérte. Ahogy korábban, ezúttal is ellátogattak Oxfordba, a Clarendon Épületbe az egyetemi kiadóhoz. Ebben az épületben kapott helyet a kiadón kívül több nyelvészeti tanszék is. Az Angliában szokatlan erős havazás miatt a kiadó igazgatója több órát késett a megbeszélésről. Miközben Warhol és Eggleston várakozott, rájuk bukkant Christopher Tolkien, aki ebben az épületben dolgozott. Warhol egy korábbi látogatása során már találkozott nemcsak Christopher, de J. R. R. Tolkiennal is. Tolkien beinvitálta őket az irodájába, ahol jót beszélgettek, majd, ahogy Eggleston fogalmazott, csináltak néhány spontánnak látszó, de tulajdonképpen alaposan beállított fotót. A legjobban sikerült képet itt közöljük. Eggleston nagyon nagy tisztelettel beszélt Christopher Tolkienről, barátságosnak, közvetlennek jellemezte.

Fotó: William Eggleston © 1976

KÖZÉPFÖLDE UTOLSÓ LAKÓJA

[nemzetközi válogatás]

Aix-en-Provence, 2019

Fotó: Josh Dolgin (Socalled)

Christopher az apja írásainak gondozója maradt, miután 1979-ben az oxfordi Bodleian könyvtárba helyezték őket. Felügyelte más kutatók hozzáférését, akiknek a munkáit a közzététel előtt alaposan elolvasta, és fax-üzeneteiben részletes megjegyzéseket fűzött hozzájuk, amik gyakran csipősek és viccesek, de mindig szigorúan udvariasak voltak. Nem használt számítógépet, és megfogadta, hogy addig nem ír e-mailt, ameddig illegális nem lesz az e-mail-nemírás. [...] Rengeteget olvasott, többnyire klasszikusokat, például Walter Scottot; hosszú és gyönyörűen kidolgozott leveleket írt; élvezte a helyi bort, a finom ételeket és az eszmecsereket Nagy-Britanniából rendszeresen érkező látogatóival. Félelmetes humora volt és tehetségesen parodizálta mások furcsaságait.

John Garth: Christopher Tolkien obituary [részlet]

Fordította: Kaszab Zsuzsanna (Melian)

Forrás: www.theguardian.com/books/2020/jan/20/christopher-tolkien-obituary

Két megemlékezés is olvasható a *Mythlore: A Journal of J.R.R. Tolkien, C.S. Lewis, Charles Williams, and Mythopoeic Literature* 2020 tavaszi számában (Vol. 38: No. 2., Article 8. & 9.): John D. Rateliff írásából például megtudhatjuk, hogy Christopher Tolkien édesapjától a sok doboznyi kiadatlan írás, azok publikálásának vagy megsemmisítésének joga mellett a nyakkendőit is megörökölte.

Számomra Christopher Tolkien – túl azon az óriási munkán, amellyel gazdagította és védte apja hagyatékát – az az ember volt, akivel nagy örömmre együtt dolgozhattam *A szilmarilok* illusztrált kiadásán. Mindig szeretettel fogok visszaemlékezni a képek lényegét illető kedves, de határozott útmutatására, faxon bonyolított termékeny vitáinkra a képek témájáról és értelmezésükről. Nem ez a szokásos eljárás, hiszen általában a kiadó közvetít szerző és illusztrátor között, de az adott esetben ez tűnt jobbnak, és mindig örömmel fogok emlékezni arra, milyen jó kapcsolatot tudtunk kialakítani egy ilyen fontos munkában. Nagyon fog hiányozni.

Írta: Ted Nasmith, illusztrátor. Fordította: Orthmayr Flóra (Metaflora)

Forrás: www.tolkiengesellschaft.de/32764/christopher-tolkien-the-last-goodbye-en

Christopher Tolkien minden bizonnyal a legtájékozottabb, legérdekesebb és legokosabb ember volt, akivel valaha találkoztam és leveleztem, és biztos, hogy ezzel sokan mások is így vannak. Egy „levél Christophertől” mindig a várakozás és az öröm különleges alkalmát jelentette. Természetesen soha nem lehettem egyenrangú levelezőtársa, közel sem; de nála ez nem számított: ő őszintén foglalkozott a gondolataimmal, kérdéseimmel és aggodalmaimmal, hiszen oly sok közös célon és gondon osztoztunk. Hihetetlenül nagylelkű volt az idejével és a segítőkészségével, valamint (amikor szükségem volt rá) teljes mértékben számíthattam a támogatására és az együttérzésére. Az életem szinte teljesen más lenne – és lett volna –, ha nem lett volna ő, az ő munkája és barátsága.

Idézek az egyik utolsó levélből, amelyet Christophertől kaptam: „Leginkább »irodalmi régésznek« nevezném magam. Soha nem voltam több, mint felfedező – és értelmezője annak, amit felfedeztem. Hajlamos vagyok azt gondolni, hogy a legfontosabb, alapvető célom az volt, hogy bemutassam az első kor elbeszéléseinek teljességét és gazdagságát, és megmutassam, mennyire nélkülözhetetlen része *A szilmarilok* a Mítoszoknak. »Az Ékkövek és a Gyűrűk hosszú elbeszélése« – mondta apám; »elhatároztam, hogy egyetlen történetként kezelem őket, bárhogy is lesznek kiadva.«”

Sokan idézték Christopher szavait: „Bármilyen furcsán hangzik, én abban a világban nőttem fel, amit ő teremtett. Számomra *A szilmarilok* városai valóságosabbak, mint Babilon.” Ebben nincs semmi túlzás: ez pontosan így igaz. Gondoljunk erre, és ennek tudatában gyászoljuk meg Középfölde utolsó lakójának eltávozását.

Írta: Carl F. Hostetter, a *Vinyar Tengwar* szerkesztője

Fordította: Kaszab Zsuzsanna (Melian)

Forrás: www.facebook.com/ChristopherJohnReuelTolkien/posts/1353865578140803

Eljött a távozás órája, embernek fia,
emlékeiddel távozik az utolsó bárd emléke is.
Te még hallottad őt Bilbó kalandjait mesélni,
és a háború közben olvastad leveleit,
amelyek Frodó és Samu útjáról meséltek.
Eljött az idő, látni Mandos Csarnokait,
eljött az idő, látni Námo arcát,
de ne aggódj, mert ajándékok tovább visz majd
oda, ahol Ilúvatar lakozik.

Feledésbe merülnek a balladák, a történetek, a versek
arról a tündöklő világról, amelyet fáradozásaid nyomán
felfedezhettünk.

Ragyogjon fényed az Éjszaka Falain túl is.
Namárië.

Írta: John Carrillo Díaz (Tuor). Fordította: Kálmán Dániel (Ben)

Forrás: www.facebook.com/tolkiencolombia/posts/2670773843009597

ORTHEL - TOLKIEN LIVE

